

Pierwsze Sprawozdanie

DYREKCYI

C. K. II. SZKOŁY REALNEJ

WE LWOWIE

ZA ROK SZKOLNY

1904.

LWÓW

Nakładem Dyrekcyi Zakładu.

Drukarnia Udziałowa we Lwowie, ul. Kopernika 1. 20.

1904.

13948

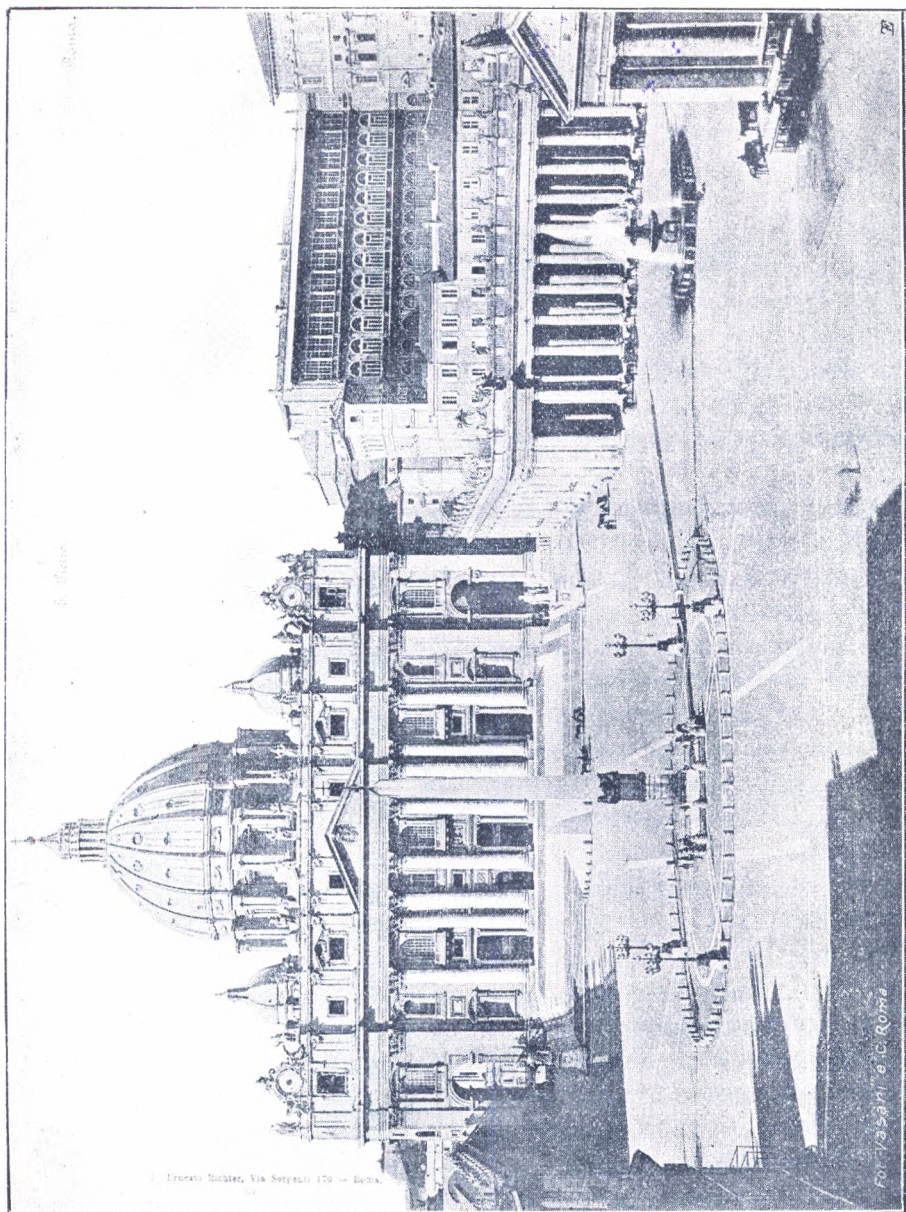

128 2025
Spis 144.

TREŚĆ:

1. Bazylika św. Piotra w Rzymie. Nap. M. Lityński.
2. Kronika i statystyka zakładu — przez Dyrektora.

1. Ernesto Bacher, Via Sacra 170 — Roma.

Fot. 7/35871, e. C. Roma

Kościół i plac św. Piotra w Rzymie.

Bazylika św. Piotra w Rzymie.

Trudno oddać słowami owo dziwne błogie ale zarazem niepokojące uczucie, jakie budzi się w duszy podróżnika, gdy po wielu godzinach męczącej jazdy koleją, zbliża się wreszcie do upragnionego celu swych marzeń, do stolicy świata chrześcijańskiego — wiecznego miasta — Rzymu!

Cisną mu się wówczas do głowy gwałtownie lecz bezładnie nietylko wspomnienia wszystkiego tego, co mu od dzieciństwa prawiono i o tem, co sam w późniejszych latach uczył się i czytał, ale odzywa się zarazem w nim jakieś dumne zadowolenie, że z pośród wielu tysięcy ludzi jemu właśnie było danem znaleźć się w tem mieście, tak po wszystkie wieki sławnem i tak jedynem i nie mającem nic sobie równego na całym świecie. Z niecierpliwością więc wygląda przez okno wagonu, już go nie interesują widoki szarych wzgórz kampańskich pokrytych winnicami, ani łąki zielone i kryjąca się wśród zarośli wstęga wiecznie mętnego Tybru — lecz całą duszą zwraca się w stronę, gdzie w sienie oddali jakby lekką gazą fioletu przysłonięte migocze się morze białych domów, a nad nimi jakby matka czuwająca nad swemi dziećmi, potężnym ale łagodnym łukiem wybiega w lasur nieba kopia św. Piotra. I teraz z chaosu wspomnień wyłania się myśl jaśniejsza i całą siłą skupia się na tym jedynym przedmiocie, bo jak całe miasto jest jednym olbrzymim ponikiem rodu ludzkiego, tak sercem jego i ogniskiem jest ta królowa wszystkich budowli świata, stołeczny kościół całego chrześcijaństwa. Od wieków już ciągną ku niemu miliony ludzi ze wszystkich krańców ziemi i wracają następnie zdziwione, zachwycone, uszlachetnione. Nie ma języka mniej lub więcej wykształconego na ziemi, w którymby sława jego nie rozbrzmiewała, w tysiącach dzieł znajdują się jego opisy,

a w setkach tysięcy godne uznania i chwalebne wzmianki, cóż więc może przynieść mój opis nowego i nieznanego?

Nic, oprócz wiązanki osobistych wrażeń, wiem o tem dobrze. Kto jednak uznaje, że wspomnienia rzeczy wielkich i sławnych, jako genialnych objawów ducha ludzkiego nigdy się nie starzeją, tego zapraszam ze mną na krótką wycieczkę za Tyber.

Oto stoimy w samym środku nowożytnego Rzymu na gwar-nym Piazza Venezia. Najgłówniejsze ulice zbiegają się tutaj: piękna szeroka via Nazionale, szeregiem wspaniałych budowli przyozdobiona i młodemi palmami wysadzana wznosi się stąd zwolna na wschód w górę wklęsłością między Mons Vimminalis a Quirinalis, dwoma pagórkami starożytnego Rzymu aż ku centralnej stacji kolejowej; wprost na północ ciągnie się znowu linia wąskiego ale sławnego Corso aż ku Monte Pincio i willi Borgese; na południe kilka małych ale krętych uliczek wprowadza nas od razu w ognisko starożytnej Romy, na Forum Romanum, Kapitol i Palatyn a długim łukiem na północny zachód wykręca się Corso Vittorio Emanuele ku mostowi na Tybrze i Transtewerańskiej dzielnicy.

Tę właśnie drogę dziś obierzemy. Iść piechotą jednak byłoby za daleko, dlatego wsiadamy do tramwajowego wozu stojącego pod olbrzymim „palazzo Venezia“, nad którego bramą wielki czarnożółty orzeł oznacza siedzibę ambasady austriackiej. Trzeba się spieszyć, zrećnie wymijać się w tłumie ludzi i ustępować najjeżdżającym vetturinom, aby wreszcie dopaść miejsca w tramwaju, który chociaż co kilka minut odchodzi, jednak zapełnia się zawsze w okamgnieniu.

Połowa podróżnych to z reguły księża, zakonnicy i zakonnice lub turyści, których zaraz poznać po ubraniu, obcej mowie a najpewniej po czerwonej okładce Bedekera. Włosi głośną toczą rozmowę, politykują zawzięcie, śmieją się i stroją żarty, co innym nie przeszkadza modlić się lub czytać gazety, którą co chwilę wtykają jadącym po soldzie mali chłopcy wskakując i wyskakując z wozów z niesłychaną zręcznością. Ruch ogromny panuje w tej ulicy, gdyż przytykają do niej liczne place targowe, więc turkot pojazdów, krzyki kupujących, tworzą taki szalony gwar i zamęt, iż trudno zebrać myśli. Dopiero w odleglejszej części miasta, bliżej Tybru nieco spokojniej i odludniej, wreszcie nagle za skrzyżowaniem ulicznym wjeżdżamy na most żelaznymi spięty łukami i dostajemy się na Zatybrze wprost prawie naprzeciw ogromnej,

kilkopiętrowej z czerwonych cegieł wzniesionej, okrągłej budowy warownej, dziś najeżonej armatami. To zamek św. Anioła, powstały z starożytnego mauzoleum Hadryana. Zaraz za mostem skręcamy w lewo i jedną z trzech wązkich, równoległych uliczek dostajemy się na płaszczyznę wybrukowaną, ze wszystkich stron zabudowaną ale tak kolosalną, że niepodobna ją jednym objąć spojrzeniem. Jesteśmy u celu podróży, to plac św. Piotra.

Odrazu przygniata nas uczucie nadzwyczajności. Nic podobnego ani w przybliżeniu nigdzie się nie widziało. Daleko na końcu tej wielkiej białej przestrzeni, tak daleko, że ludzie tam chodzący mającą się przed okiem zaledwie jak kreski ciemne, wznosi się potężna majestatyczna budowla o fasadzie jednak raczej pałacowej jak kościelnej, po nad którą króluje i lśni się w blaskach słonecznych owa sławna kopuła. Ale właśnie te rozmiary przestrzeni i jak się przekonamy później, owa niestosowna fasada jest przyczyną rozczarowania udzielającego się każdemu, kto pierwszy raz stanie na placu św. Piotra. Nie można sobie od razu zdać sprawy z tych kolosalnych wymiarów i dopiero przez porównanie zwolna zaczyna się odczuwać ich potęgę, aby dojść wreszcie do uniesienia i zachwyty bez końca.

To samo pozorne rozczarowanie powtarza się później we wnętrzu, po przestąpieniu progów bazyliki. Na prawo od kościoła piętrzą się kolosalne jakieś budowle i nikną w oddali, to Watykańskie pałace, lecz zanim się tam zbliżymy, zajmą naszą uwagę w całości wspaniałe kryte kolumnady, ciemno szarej barwy ujmujące plac cały w ramy ogromnej elipsy, a bliżej kościoła ustawione w dwa równoległe szeregi. Stworzył to arcydzieło Bernini, ostatni budowniczy kościoła św. Piotra w szczególniejszej chwili natchnienia, gdyż zresztą był to budowniczy pogrążony już zupełnie w zepsutym smaku barokowym XVII. wieku. 224 doryckich kolumn ustawionych po 4 w rzędzie poprzecznym, tworzy między sobą 3 szeregi przejść, z których środkowe jest tak szerokie jakby ulica. Ciężka balustrada przykrywa tę kolumnadę a na jej wewnętrznych krawędziach długim szeregiem stoi 162 postaci świętych, również pomysłu Berniniego.

Artysta ów, tworząc całe życie mnóstwo niesmacznych barokowych budowli i napuszystych posągów, zdobył się na starość, gdy już miał lat 70 na dzieło tak nic z barokiem nie mające wspólnego, jak owa kolumnada. Zmazał on nią pewnie wszystkie grzechy żywota swego. Oś główna tej prześlicznej elipsy kolumnowej

leży w stosunku prostopadłej do ogromnej linii długości kościoła i wynosi pewnie kilkadziesiąt metrów. W obydwu jej ogniskach umieszczone są wspaniałe granitowe wazy, z których woda tak zwana „aqua Paola“ wytryska na 7 m. w górę tworząc wspaniałe fontanny, igrające w blasku słońca wszystkimi kolorami tęczy i opada z szumem w przepełnione czary, lub za powiewem wiatru skrapia długą smugą bruk od słońca spieczony i rosą spada na przechodniów.

W samym środku placu w kole wytyczonym małymi słupkami granitowymi wystrzela na potężnym piedestale obelisk na 25 m. wysoko. W jasno-czerwonym kamieniu rozróżnić można liczne hieroglify. Pod nimi już u spodu wyryty napis rzymski:

Ti. Caesari Divi Augusti F. Augusto.
sacrum.

Jest to dedykacja cesarza Kaliguli, który ów obelisk w r. 39 po Chr. z Heliopolis z Egiptu do Rzymu sprowadził i tu go w cyrku (Nerońskim) ustawił, w tym samym, w którym później tysiące chrześcijan poniosło śmierć męczeńską. Środek owego cyrku i miejsce gdzie stał obelisk, przypada niedaleko od południowej ściany kościoła, w pobliżu dzisiejszej zakrystyi. Tam jeszcze można widzieć wśród bruku płytę z odpowiednim napisem. W r. 1586 rozkazał papież Sykstus V. przenieść ów 6,000 cetnarów ważący kolos na dzisiejsze stanowisko i wykonanie tego trudnego dzieła powierzył znakomitemu architekcie i mechanikowi Domenico Fontana. Powtórzę tu za Kremerem ciekawy opis owego ustawienia obelisku. „Było to w r. 1586, 10. września, gdy się jęto roboty, by go ostatecznie dźwignąć i postawić na podnóżu. Fontana stojąc na wzniosłym rusztowaniu jakby na wieży przez tubę komenderuje ruchami. Cały plac nabitý ludem, twarz przy twarzy, głowa przy głowie. Tłumy milczą, bo milczenie nakazał Sykstus a wiedział lud, że z nim nie było żartów. Ba, wszak samo napięcie i oczekiwanie dławilo mowę i tchy gęstym ciżbom.

Już — już nie wiele brakło — już obelisk miał stanąć na podnóżu, gdy Fontana spostrzegł, że liny brzemieniem obeliska zbyt się przedłużyły. W tej chwili stanowczej jakiś majtek z tłumu ogromnym głosem krzyknął: „Wody! wody na liny!“ Fontana kazał zmoczyć liny a obelisk osadził się na podnóżu swoim. Wtedy cała przestrzeń hukła okrzykiem radości, zagrały wszystkie dzwony, zagrzmiały działa, a szczęśliwy Fontana na rękach obno-

szony po Rzymie, został mianowany szlachcicem i kawalerem złotej ostrogi, z pensją 2.000 skudów złotych. Ów zaś majątek imieniem Bresla, co to w chwili stanowczej tak szczęśliwie był krzyknął: „Wody! wody na liny!“ otrzymał wyłączny przywilej dla siebie i na wieczne czasy dla potomków swoich dostarczania ludowi rzymskiemu palm na Kwietnią Niedzielę. Na szczycie obeliska żelazny krzyż zatknięto i dlatego na podstawie jest napis chrześcijański:

Ecce crux domini Fugite
partes adverse
Vicit Leo de tribu Juda.

Po prawej stronie:

Sixtus V. Pont. Max. Cruci invictae Obeliscum Vaticanum
ab impura Superstitione expiatum iustius et felicius
consecravit Anno MDLXXXVI. Pont. II.

(Sykstus V. papież krzyżowi niezwykczonemu. Obelisk watykański z nieczystego zabobonu wyzuty sprawiedliwej i szczęśliwej poświęcił R. 1686. Papiestwa 2-go).

Od strony kościoła:

Christus vincit — Christus regnat — Christus imperat
Christus ab omni malo plebem suam defendat

(Chrystus zwycięża — Chr. rządzi — Chr. rozkazuje — Chr. od
wszego złego lud swój obroni).

Z lewej strony wreszcie:

(Sixtus V Pont. Max. Obeliscum Vaticanum Dis gentium impio
cultu dicatum ad Apostolorum limina operoso Labore transtulit
Anno MDLXXXVI. Pont. II.

(Sykstus V papież obelisk watykański poświęcony pogańskiemu kultowi bogów do siedzib Apostolskich z niesłychanym trudem przeprowadził r. 1586. papiestwa II-go).

Piedestał wznosi się na trzech stopniach kwadratowych i otoczony jest 32 słupami granitowymi powiązаныmi żelaznemi sztabami.

Minąwszy obelisk zbliżamy się do kościoła, który tym czasem urósł do potężnych prawdziwie majestatycznych rozmiarów. Szkoda jednak, że fasada zasłoniła w tem miejscu niemal zupełnie kopułę i pozbawiła wrażenia jej ogromu tak z bliska imponującego.

Stara to już skarga podnoszona z tego powodu na architekta Karola Maderne, który tę fasadę skonstruował bez wszelkiej łączności i związku z kopułą i całą budową a jednak właśnie fasada powinna pozostawać w związku organicznym z wnętrzem, winna być jego zapowiedzią. Słusznie i pięknie porównuje Kremer fasadę do uwertury, która obejmuje cały rozwój muzykalnej kompozycji. Ale z początkiem XVII. wieku już nie można było myśleć o czem innym, jak tylko o takiej olbrzymiej wystawie dekoracyjnej, w szczegółach niezrozumiałej i pompatycznej. Po dwa pilastry po obu narożach a we środku 8 półsłupów z korynckimi kapitelami podtrzymują architrav gzymsowy, nad którym się znówu wznosi atyka z licznymi oknami w polach umieszczonymi.

Nic się tu nawzajem nie usprawiedliwia ani tłumaczy, ani ciężkie słupy podtrzymując lekki gzyms architravu, ani mały stosunkowo fronton trójkątny nad środkiem wejściem dodany, ani owe mnóstwo okien i framug bezcelowych między drzwiami i po nad nimi umieszczonych, ani wieczne owo łamanie się i wgłębianie gzymsu od prawej ku lewej stronie, ani piękne ani symetryczne. Słuszną czyni uwagę Burckhardt, że gdyby Maderna nie był się silił na stworzenie czegoś nowego, lecz był się trzymał motywów zastosowanych przez Michała Anioła do dekoracji innych ścian kościoła, z pewnością byłoby coś znacznie wspanialszego wypadło.

Wstąpiwszy po wspaniałych całą szerokość kościoła zajmujących stopniach na terasę i uniknąwszy natręctwa licznych narzucających się ciceronów, wchodzimy do przedsionka. Prawie wierzyć się nie chce, że to także dzieło tego samego Karola Maderny twórcy barokowej fasady. Olbrzymi prostokąt tak obszerny i wysoki, że w nim nie jeden z naszych kościołów pomieściłby się wygodnie, czyni ten przedsionek wrażenie niezrównanie pięknego salonu w stylu nowoczesnym. Pewna prostota w ukształtowaniu części architektonicznych i dekoracji malarskiej nie przytłumia wrażenia stosunków przestrzeni, lecz owszem ją potęguje. Pięć olbrzymich drzwi prowadzi stąd do wnętrza kościoła, nad środkowemi jest mocno zniszczony i odrestaurowany sławny fresk Giotta „Navicella“ przedstawiający uosobienie kościoła Chrystusowego w kształcie łodzi na morzu rozhukanem i św. Piotra udającego się pod opiekę Zbawiciela. Zasługuje również na uwagę płaskorzeźba drzwi brązowych, które jeszcze ze starej bazyliki św.

Piotra pochodzą, dzieło Antonia Filarete z pierwszej połowy XV. wieku. Widzimy tu oprócz scen z życia Apostołów i papieży, także w arabeskach mitologiczne postacie jak Romę i Marsa, wilczycę z bliźniętami, biusty rzymskich cesarzy a nawet Ledę i Ganymeda.

To pomięszanie chrześcijaństwa z pogaństwem jest bardzo charakterystyczne dla owych czasów poczynającego się odrodzenia. Piąte, ostatnie wielkie drzwi na prawo noszą nazwę: „porta santa“, są zamurowane i tylko co 25 lat w roku jubileuszowym bywają otwarte.

Prawie z drzeniem serca zblizamy się do ciężkiej opony zastaniającej wejście do wnętrza a zawieszonej tu jak wszędzie w kościołach rzymskich dla uniknięcia przeciągów. Wstępujemy i od razu pograżamy się w mroku jakby jakiegoś olbrzymiego, odrębnego świata. W pierwszej chwili ogrom jego przygniata nas, oczy przywykłe do jasných blasków południowego słońca rozlanych szeroko po swobodnych przestrzeniach placu św. Piotra, tracą siłę rozróżniania szczegółów i tylko całość potężna, wielka, majestatyczna obejmuje duszę dziwnym urokiem, jakby kraina cudów lub przedsiónek niebios. I naprawdę jest nim ta najpierwsza świątynia chrześcijaństwa, bo wzrosła z krwi męczenników za wiarę, potokami tu niegdyś rozlewanej i mieści szczątki doczesne tego, który jako świadek naoczny pobytu Boga na ziemi jest zakładnikiem prawdy wiary świętej i najpierwszym pośrednikiem ziemi z niebem. Tam w zamglonej oddali kościelnego wnętrza widać na słupach wsparty potężny baldachim, pod nim ołtarz, a niżej rój migocących światełek, to Jego grób święty wiecznie otoczony kłęczącymi tłumami modlących się.

Ale od wejścia wydają się one jakby plamki ciemne, małe, gubiące się wśród szarych przestrzeni, tylko z wysoka od niedosięgniętych wrokiem szczytów kopuły, spadają smugi złocistych promieni na ten ołtarz i drgają w powietrzu równoległymi falami fioletowych pyłków, jak gdyby zastępy aniołów utrzymywały widomy związek nieba z tem najświętszem miejscem na ziemi..

Uniesiony pięknoscią tego zjawiska wzrok jednak sięga dalej a oswoiwszy się rychło z tem magicznem ale łagodnem oświetleniem wnętrza wynajduje coraz nowe szczegóły, coraz nowe powody zachwytu. Okrągłe sklepienia, półkoliste łuki i arkady unoszące się w ogromnej wysokości, występują teraz i przemawiają do duszy wyraźnie całą potęgą swoich kształtów regularnych

spokojnych i pięknych jak strop niebios rozpostarty nad światem a wyniosłe filary pewne i silne jak dogmaty wiary, wspierają tę boską budowę. A w głębi daleko po za ołtarzem otwierają się nowe cuda jak senne widziadła bajecznym olśniewające przepychem, to nowe nisze i sklepienia, nowe kolumny i arkady mgłą błękitną przysłonięte, przez którą się jednak przebija złocisty odblask kasetonów, rzeźb, mozaik, kapiteli i obrazów i wszystkich bogactw ozdabiających te niezmierne przestrzenie, nie nagromadzonych jednak w bezładnej ciźbie i nie psujących wieczystej harmonii architektonicznych kształtów.

Zanim pójdziemy dalej, by choć w pobieżnej przechadzce rzucić okiem na niektóre z milionów nagromadzonych tu szczegółów, wypada sięgnąć pamięcią w odległe wieki i przypomnieć sobie w krótkości dzieje budowy tej świątyni.

Gdy znany humanista Paventocelli zasiadł na stolicy apostołskiej jako Mikołaj V. Rzym stał się drugim po Florencyi przybytkiem naukowego i artystycznego ruchu, a humaniści uzyskali najwyższą opiekę i swobodę.

W takiej chwili powstaje myśl wzniesienia na miejscu starej przeszło tysiąc lat za sobą mającej bazyliki św. Piotra, nową godną oświeconego chrześcijaństwa świątynię. Według planu Bernarda Rosellino rozpoczęto budowę, ale wkrótce potem z niewiadomych powodów przeszło pół wieku zupełnie jej zaniechano. Dopiero papież Juliusz II. poświęcił dnia 1. kwietnia 1506 roku kamień węgielny a znakomity architekt Bramante, budowniczy kościoła S-ta Maria delle Grazie w Medyolanie wykonał plan zupełny. Miał on zamiar zbudować nowy kościół w kształcie greckiego równoramiennego krzyża z wielką kopułą we środku. W narożnikach środkowego kwadratu wzniosły się potężne wieże filarów, a ramiona krzyża wystąpiły jako półkoliste trybuny. Jednolitością kompozycji i majestatyczną wielkością nie może się z tą budową mierzyć żadna starożytna, przez dodanie hal przednich i boczne obejścia użyczył jej Bramante odrębną, pełną czarownej fantazyi cechę świątyń chrześcijańskich. Nie byłoby na świecie piękniejszego domu Bożego, gdyby te szlachetne kształty, stworzone przez wielkiego mistrza trwale były zostały. Bramante zbudował filary kopuły tak, jak je dzisiaj widzimy i całą lewą t. j. południową stronę krzyża aż do pewnej wysokości, przez co system główny i stosunki przestrzenne wnętrza już stale oznaczone zostały.

Sławny mistrz Rafael Santi z pomocą Antonia de Sangallo zbudował potem ostatnie dwa filary przed kopułą w długiej nawie, brał także udział w zasklepieniu południowego krzyża. Po śmierci Rafała przewodniczył budowie nie Peruzzi, jak sądzą ogólnie, lecz Antonio de Sangallo. Ale przez lat 14 znowu spoczywały roboty czyniąc pozór olbrzymiej ruiny. Dopiero w roku 1534 papież Paweł III. znowu energicznie się do nich zabrał. Wówczas z nieznanych przyczyn podniósł Sangallo podłogę o przeszło 3 metry i utworzył przez to podziemia zwane „Grotami Watykańskimi“. Jego utworem są także piękne ołtarze przyozdobione słupami i frontonami. Po jego śmierci w r. 1546 objął kierownictwo budowy wreszcie, na długie prośby papieża sławny mistrz, już wówczas 72-letni starzec Michał Anioł Buonarroti. Odrzucił on wszelką zapłatę i postanowił pracować tylko „*per amore di Dio a per riverema a San Pietro*“. Uważał on się tylko za wykonawcę planu Bramantego, zatrzymał więc krzyż grecki i istotne części ogólnej kompozycji. Jest w watykańskiej bibliotece fresk przedstawiający kościół św. Piotra tak, jak go obiecał wykończyć Buonarroti; jest to krzyż równoramienny, którego przednie ramię we środku fasady kończy się na 4 kolumnach tylko wspartym potężnym przedsionkiem. Kopuła wówczas tak samo panowałaby nad frontem, jak nad trzema innymi ramionami krzyża. Ale Michał Anioł powiększył ją jeszcze bardziej i rozszerzył a nadawszy przewagę wyźłobieniu nad oparciem podniósł malownicze wrażenie majestatycznego spokoju.

Dziełem Michała Anioła jest także nakrycie ramion czterema mniejszymi kopułami. Kombinacja więcej kopuł jest ideą wenecką ze wschodu przesadzoną, ale duch renesansu wymagał, aby nie stwarzać kopuł jednakowych, lecz jednej największej podporządkować inne, jak to i gdzieindziej we Włoszech, a zwłaszcza na kościele św. Justyny w Padwie jest widocznym. Michał Anioł nie doczekał ustawienia kopuły. Według modelu drewnianego dokonali po jego śmierci Giacomo della Porta i Domenico Fontana tego olbrzymiego dzieła w niesłychanie krótkim czasie, bo w 22 miesiące za pomocą 600 robotników. Tymczasem walka wśród duchowieństwa i kardynałów o krzyż grecki czy łaciński zwyciężyła na korzyść ostatniego i budowniczy Karol Maderna otrzymał w r. 1605 od papieża Pawła V. rozkaz odstąpienia od planów Michała Anioła i Bramantego. I wtedy nawa główna przedłużoną została znacznie. Przez to jednak iż szerokość przedłużenia nie

została do dawnej budowy zastosowaną, lecz bardzo zwężoną, nie osiągnięto zamierzonego celu, a boczne nawy straciły przez to na przejrzystości i zamienione zostały właściwie w owalne kaplice. Także marmurowe pokrycie kolumn i ścian w bocznych ramionach głównego krzyża, jak również mozaika, posągi i malowania pochodzą z tych czasów i dlatego nie licują z jednolitością budowy Bramantego. O przedsionku i fasadzie mówiłem już wyżej.

Niedaleko od wejścia w podłódze spostrzegamy wielką porfirową tarczę kolistą dziś pękniętą. Pochodzi ona jeszcze ze starej bazyliki, tu klękali papieże i cesarze przed koronacją i składali wyznanie wiary. Idąc środkową nawą dalej ku środkowi wnętrza widzimy w niszach kolumnowych między pilastrami olbrzymie posągi głównych świętych zakonnych z białego marmuru; po prawej św. Piotr z Alkantary z krzyżem w rękę ogromnym, św. Kamillus i św. Ignacy Lojola. Przy ostatnim filarze na prawo sławny posąg spiżowy św. Piotra, dzieło starochrześcijańskiej sztuki. Czerwony baldachim jedwabny rozpięty ponad księciem apostołów siedzącym na tronie marmurowym tak wysokim, że przechodni mogą ucałować jego stopy i przytknąć na chwilę głowę, co też czynią od wieków z głęboką pobożnością i wiarą. Nad baldachimem św. Piotra na ścianie piękny obraz mozaikowy Piusa IX. mile spogląda. Pod nim następuje dedykacja:

Pio IX. Pont. Max, qui Petri annos in Ponficatu romano unus aequavit, clerus vaticanus sacram ornavit sedem XVI. Kal. quint. A. M. D. CCCLXXI.

Oddalenia i wielkość kolumn odmierzyłem krokami. Otóż szerokość ich frontu wynosi 16 kroków, oddalenie od siebie 20, a szerokość głównej nawy 33 kroków. Minąwszy czwartą kolumnę znajdujemy się w środku kościelnego krzyża pod kopułą w pobliżu grobu św. Piotra i ołtarza, nad którym wznosi się na czterech w śrubę skręconych kolumnach baldachim ze spiżu z ponad przedsionka Panteonu. Wysokość jego równa się kilkupańtrowej kamienicy. Przed ołtarzem balustrada z kolorowego marmuru otacza podziemny grobowiec, do którego w otwartym wgłębieniu prowadzą podwójne schody z białego marmuru. Lamp 89 osadzonych w złocistych rogach obfitości płonie na balustradzie dniem i nocą przed grobem świętego.

Nie podobna oddać słowami potężnego wrażenia, jakiego doznałem, gdy teraz podniosłem oczy w górę; wierzyć się nie

chce, aby ten kolos w niezmiernej wysokości piętrzący się ponad ziemią mógł być dziełem ludzkiej ręki. Ale nie przygniata on umysł myślą o swoim ciężarze, lecz łagodnie rozpięty silnie i niewzruszenie opiera się na potężnych filarach. Rozglądnijmy się dokoła. Pięciokątne filary tworzą od wnętrza półkoliste wgłębienia zastosowane do okrągłego kształtu dolnej krawędzi kopułowej. W tych zagłębieniach są podwójne pilastry i tworzą kąty wklęsłe po obu stronach. Między nimi olbrzymie nisze, a w nich na ogromnych 4-ro kątnych piedestałach stoją potężne posągi. W pierwszym filarze na prawo św. Longin, dalej naprzeciwko św. Helena z ogromnym krzyżem prostokątnym. Na lewo prześliczna postać św. Weroniki z przewiązką na czole i chustą w ręku, na której odbita widać twarz Chrystusa, w czwartej wreszcie niszy św. Andrzej trzymający olbrzymi ociosany krzyż prawą ręką po za siebie sięgając. Nad temi niszami wysoko występują ogromne balkony, nad nimi w słupach węzowatych po obu stronach ujęte półkoliste wgłębienia a w nich na złotem tle postacie aniołów unoszące krzyż z białego marmuru. Wyżej w miejscu, gdzie się już korynckimi kapiletami kończą pilastry na złotem tle dwa m. wysokości mający mozaikowy napis na cztery części podzielony. Nad św. Longinusem: *Hinc Sacerdotii* (Tu kapłaństwa), nad św. Andrzejem: *unitas exoritur* (jedność się tworzy) nad św. Weroniką: *Hinc una fides* (tu jedna wiara) nad św. Heleną: *mundo refulget* (światu przyświeca). Cztery łuki między kolumnami nie schodzą się tu w rozramieniu od kopuły razem, lecz tworzą u góry szerokie pola wgłębione i rozrzedzające się ku górze. Gzyms biały i złoty, a następnie szeroki pas mozaiki niebieskiej ze złotymi gwiazdami tworzą obramienia ogólne trójkątów i kół środkowych ogromnych, w których 4 mozaikowe obrazy św. Ewangelistów się znajdują.

W kopule samej u dołu najpierw biegnie do koła 2 m. wysoki pas złoty mozaikowy, na którym z niebieskich kamyków ułożone wielkie litery składają napis następujący:

„*Tu es Petrus et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam et tibi dabo claves regni coelorum*“. W słowach tych mieści się przez Chrystusa wydany fundament katolickiego kościoła. Dalej nad pasem, ozdobnym greckim meandrem, pierwsza niższa balustrada, dalej już kolosalny walec poprzedzielany oknami i znowu wyższa balustrada, sklepienie kopuły całe mozaiką układane, wreszcie u szczytu dokoła latarni na sklepieniu koło

ogromne niebieskie ze złotymi gwiazdami, a na wewnętrznym pasie dokoła napis: S. Petri gloriae Sixtus PP. V. A MDXC. Pont. V. U stropu wreszcie latarni Bóg Ojciec a dokoła głowy cherubinów w chmurach.

Obrazy mozaikowe w ołtarzach, wspaniałe sarkofagi z brązu, żelaza i marmuru, pyszne posągi i grupy całe umieszczone po wszystkich kaplicach, niszach i nawach kościelnych czynią z tej świątyni osobne wielkie muzeum sztuki, w którym reprezentowane są dzieła najpierwszych mistrzów świata z rozmaitych wieków aż po dzień dzisiejszy. Nie może być mojem zadaniem tu je opisywać. Niepodobna mi jednak pominąć milczeniem genialnego utworu M. Anioła z najmłodszych lat jego: sławnej grupy marmurowej „Pieta“ mieszczącej się w ołtarzu pierwszej kaplicy na prawo. Matka Boska siedząca w chustce na głowie o anielskich prawdziwie rysach twarzy z niewymowną boleścią patrzy na ciało Pana Jezusa leżące na jej kolanach. W dziele tem nie ma owego ducha niepokoju, który przebija się z późniejszych dzieł tego mistrza nad mistrzami. W tej samej kaplicy znajduje się za kratą słup pochodzący podobno ze świątyni Salomona, o który miał się Chrystus niegdyś opierać, gdy kazał do ludu.

Jeszcze kilka ciekawych szczegółów na zakończenie. Przy drugiej kolumnie znajduje się w bocznej nawie grobowiec Matyldy Toskańskiej. Zainteresowałem się białą płaskorzeźbą w marmurze, przedstawiającą Kanosę. We środku papież w tyarze siedzi na tronie. Z lewej strony klęczy Henryk IV. pochylony, obnażone mając plecy całuje nogę papieża na stopniu opartą, za nim giermek klęczący trzyma królewską koronę i berło. Za cesarzem jakiś dostojnik czyta absolucję, którą papież udziela podniesioną prawicą. Zupełnie na lewo grupa ludzi o niezadowolonych twarzach, którą odpychają żołnierze papiescy. Na prawo margrabina Matylda stoi w towarzystwie prałatów i kobiet, wskazując dumnie ręką na dół ku cesarzowi zda się mówić: „Oto moje dzieło“. Piękny jest grobowiec Grzegorza XIII. Na sarkofagu jest płaskorzeźba przedstawiająca papieża na tronie, przed nim klęczących prałatów z księgami, a koło niego wielki globus oznaczający panowanie kościoła na obu półkulach i działalność geograficzną tego papieża. Wiadomo, iż on właśnie uregulował kalendarz w r. 1582.

W ostatnim ołtarzu w prawej nawie jest obraz Archanioła Michała, pędzla Gwido Reniego wykonany w olbrzymiej mozaice niezrównanej piękności

Dalej w sławnej trybunie della Catedra pod obrazem św. Alfonsa Liguryjskiego napis ogłaszający dogmat niepokalanego poczęcia N. M. P. w r. 1854.

Pius IX. Pont. M. in hac patriarchali basilica die XIII. Decembris A. MDCCCLIV Dogmaticam definitionem de conceptione immaculata Dei parae virginis Mariae inter sacra solemnia pronuntiavit totiusque orbis catholici desideria explevit.

W lewym ramieniu głównego krzyża zwracają uwagę szeregi konfesyonałów dla wszystkich ludów świata. Napisy wskazują język, w którym księża słuchają spowiedzi. Polski konfesyonał znajduje się między dwoma ołtarzami z wspaniałymi mozaikami Gwido Reniego, przedstawiającymi ukrzyżowanie św. Piotra i św. Franciszka.

Przez drzwi obok zakrystyi wychodzi się wygodnymi, bardzo niskimi i szerokimi schodami na najwyższe wyniosłości kościoła, pokrytego płaskim dachem. Ale gdy się tam stanie, zamiast wrażenia wysokości, doznaje się uczucia, jakby się było wśród miasta jakiegoś. Na ogromnej równej przestrzeni mnóstwo domów, budynków, mniejszych i większych kopuł, magazynów ze sprzętami kościelnymi i przyborami służącymi do illuminacyi, mnóstwo też ludzi tam zawsze spotkać można, jakby naprawdę w jakimś miasteczku na rynku, w którego środku, jakby ratusz wznosi się majestatycznie wspaniała kopuła, a na niej dopiero jakby wieża, bania, kula i krzyż, „jakby przysięga ziemi całej ślubującej, że nie odstąpi prawd wiekuistych“. Ażeby zwiedzić wnętrze kopuły, trzeba się przez drzwi w jej murach dostać na ganek otaczający ją we środku kościoła. Już na tej pierwszej niższej galeryi widok z góry na ołtarz, kościół i jego ogromne przestrzenie ogarnia nas zdumieniem. Mozaika na ścianach kopuły, która widziana z dołu przedstawia piękne postacie ewangelistów, w łagodnej harmonii barw występujące, tutaj występuje jakby surowa budowa z nieforemnych kamieni kolorowych o szorstkiem i prawie groźnem wejrzeniu. Ale, gdy po schodach już w ścianach samej kopuły zbudowanych, dostaniemy się na ową wyższą wewnętrzną balustradę i spojrzymy w dół kościoła, to trzeba się nam trzymać mocno żelaznych poręczy, ażeby się ustrzedz zawrotu głowy nad tą przepaścią głębią. Nawet ów baldachim spi-

żowy nad ołtarzem wielkim o wysokości dorównującej z pewnością kilkupiętrowej kamienicy, teraz zmałał i jakby do ziemi przysiadł na dnie niesłychanej otchłani, w której ludzie wydają się jakby mrówki zwolna pełzające, a śpiew ciągnących przez kościół procesyi jakby echo dalekich pieśni, gdzieś za górami śpiewanych. Niczem jest w porównaniu widok z wieży ratuszowej lwowskiej na nasz rynek i miasto, bo najwyższy szczyt kopuły świętego Piotra wynoszący 117 metrów jest zatem dwa razy tak wysokim. Szczegółów żadnych rozróżnić stamtąd nie można, chyba za pomocą dobrych szkieł powiększających. Powróciwszy znowu wgłąb murów kopuły wspinamy się jeszcze wyżej krętymi schodami aż do szczytu latarni, skąd we wnętrzu zwężającej się w górę szyi spiżowej, wznosi się już tylko sznurowa drabina prowadząca do kuli metalowej czyli gałki pod krzyżem. Pomimo ogromnego gorąca jakby w łaźni i tam się wspiąłem jeszcze choć na chwilę tylko; ogromna to bania, jak wielka sala okrągła, w której wnętrzu 17 osób wygodnie pomieścić się może.

Odpocząwszy wracamy zwolna na dół rzucając tylko okiem przez okna latarni na świat zewnętrzny. W wielkim spokoju w głębi olbrzymiej otchłani rozległ się gród nowoczesny jak niezmierne morze białych kamieni, po nad które wznosi się niezliczone mnóstwo kopuł kościelnych. Z jednej strony ingła przysłania szare przestrzenie Kampanii i podgórze Apeninów, z drugiej na krańcu dalekiego widnokregu srebrzy się chwilami w blaskach jasnego słońca zwierciadło morza śródziemnego. Bliżej u podnóża kościoła widać wielką zbitą masę pałaców watykańskich i ogromną przestrzeń ogrodów. Nasyciwszy oko takim niezrównanym widokiem, zanurzamy się znowu w murach kościelnych i po dobrej chwili stajemy znowu w kościele przed drzwiami zakrystyi.

Pomijam jednak zakrystyę, której opisowi trzebaby poświęcić wiele czasu, by wyliczyć wszystkie skarby sztuki tam nagromadzone i wspomnę jeszcze o grobowcu Innocentego XI. w lewej nawie obok drugiej kolumny ustawionego. Czynię to nie tylko dla szczególnej pięknosci, ale i treści płaskorzeźby, zdobiącej sarkofag tego papieża. Przedstawia ona uwolnienie oblężonego Wiednia przez Jana III. Sobieskiego. Na lewo Wiedeń, nad nim anioł z mieczem, na prawo wre walka Polaków z Turkami. Po nad walczącymi na górze widać wspaniałą postać Sobieskiego, wskazującego ręką na lewo. Kita na kółpaku, i płaszcz od wiatru

uniesiony, jako też chorągiew husarzy polskich wskazują na szybkość przybycia. Przy grobowcu z jednej strony kobieta z krzyżem a z drugiej z mieczem.

Zadowolony byłem i dumny, iż przecie tu w tej świątyni świata chrześcijańskiego, będącej świadectwem wiecznej prawdy i zasługa polska znalazła uznanie i zatwierdzenie jawne wbrew fałszywemu krętactwu niektórych nowoczesnych historyków i pocieszony w sercu i uspokojony opuściłem Kościół z mocnym postanowieniem powrócenia tu znowu jak najprędzej.

Michał Lityński.

Statystyka Zakładu.

I.

Skład grona nauczycielskiego z końcem roku szkolnego 1903/4.

A) Nauczyciele przedmiotów obowiązkowych :

1. **Lityński Michał**, c. k. dyrektor — uczył historyi w kl. VIa; tygodn. godz. 3.
2. **Berger Franciszek**, zawiadowca gabinetu dla rysunków geometrycznych, gosp. kl. Va — uczył matematyki w kl. Ic, Va; rysunków geometr. w kl. IIIa, IIIb, IVa, Va, VIa, VIb; tygodn. godz. 22.
3. **Daszyński Mieczysław**, gosp. kl. Vb — uczył matematyki w kl. IIIa, IIIb; rysunków geometr. w kl. IIa, IIb, IIc, IVb, Vb; tygodn. godz. 23.
4. **Gawlikowski Jan**, chory.
5. **Ks. Głęb Jakób**, uczył religii rzym.-kat. w kl. Ia, Ib, Ic, Id, IVa, IVb, Va, Vb, VIa, VIb; tygodn. godz. 20.
6. **Jarecki Kazimierz**, dr. filozofii, gosp. kl. IVa — uczył języka francuskiego w kl. IVa, IVb, Va, Vb, VIa, VIb; tygodn. godz. 18.
7. **Ks. Jurkiewicz Józef** — uczył religii rzym.-kat. w kl. IIa, IIb, IIc, IIIa, IIIb; tygodn. godz. 10.
8. **Koczyndyk Kazimierz** — zawiadowca gabinetu historyi naturalnej — uczył historyi naturalnej w kl. Ia, Ib, Ic, Id, IIa, IIb, IIc, Va, Vb, VIa, VIb; tygodn. godz. 22.
9. **Kowalski Włodzimierz** — gosp. kl. Id — uczył geografii w kl. Id; matematyki w kl. Id, IIa, IIb, IIc; kaligrafii w kl. Id; tygodn. godz. 17.
10. **Krygowski Zdzisław** — dr. filozofii, zawiadowca gabinetu fizyki, gosp. kl. VIb — uczył matematyki w kl. Vb, VIa, VIb; fizyki w kl. VIa, VIb; tygodn. godz. 18.
11. **Ks. Łęzohubski Teodozy** — uczył religii gr.-kat. w kl. Id, IIc, IIIb, IVb, Vb, VIb; tygodn. godz. 12.
12. **Łuniński Ernest** — dr. filozofii — uczył geografii w kl. Ib, IIa, IIIa, IVa; historyi w kl. IVa, IVb, VIb; tyg. godz. 18.
13. **Łuszczyński Zygmunt** — zawiadowca gabinetu dla rysunków odręcznych — uczył rysunków odręcznych w kl. IIIb, IVa, IVb, Va, Vb, VIa, VIb — tygodn. godz. 20.

14. **Matzke Stanisław** — gosp. kl. IIIb — uczył języka francuskiego w kl. IIIa, IIIb: rysunków odręcznych w kl. Ia, Ib, Ic; tygodn. godz. 20.

15. **Motylewski Zygmunt** — dr. rer. techn., zawiadowca gabinetu chemii, gosp. kl. VIa — uczył fizyki w kl. IIIa, IIIb, IVa; chemii w kl. IVa, IVb VIa, VIb; tygodn. godz. 22.

16. **Niemczykiewicz Konstanty** — gosp. kl. IIb — uczył rysunków odręcznych w kl. Id, IIa, IIb, IIc, IIIa; kaligrafii w kl. Ia, Ib; tygodn. godz. 24.

17. **Pietrzycki Jan** — uczył języka polskiego w kl. Ia, IIa, IIb, IVa; historii w kl. Ia, IIa, IIb; tygodn. godz. 20.

18. **Rogoszewski Witold** — uczył gimnastyki we wszystkich klasach; tygodn. godz. 24.

19. **Roland Antoni** — gosp. kl. Ia — uczył języka polskiego w kl. Ib; jęz. niemieckiego w kl. Ia; geografii w kl. Ia; historii w kl. Ib; matematyki w kl. Ia, Ib; kaligrafii w kl. Ic; tygodn. godz. 22.

20. **Rudeński Klemens** — gosp. kl. IIa — uczył języka niemieckiego w kl. Id, IIa, IIb; tygodn. godz. 18.

21. **Rylski Władysław** — gosp. kl. Ib — uczył jęz. niemieckiego w kl. Ib, Ic; tygodn. godz. 12.

22. **Stahl Alfred** — uczył geografii w kl. IIb, IIc, IIIb, IVb; fizyki w kl. IVb; tygodn. godz. 10.

23. **Trojnar Józef** — gosp. kl. IVb — uczył języka niemieckiego w kl. IVb, Va, Vb, VIa, VIb; tygodn. godz. 20.

24. **Witwicki Tadeusz** — zawiadowca biblioteki uczniów, gosp. kl. IIIa — uczył języka polskiego w kl. IIc, IIIa, IIIb; historii w kl. IIc, IIIa, IIIb, Va, Vb; tygodn. godz. 22.

25. **Zabielski Stanisław** — gosp. kl. Ic — uczył języka polskiego w kl. Ic, Id; geografii w kl. Ic; historii w kl. Ic, Id; tygodniowo godzin 13.

26. **Zagajewski Karol** — dr. filozofii, gosp. kl. IIc — uczył języka niemieckiego w kl. IIc, IIIa, IIIb, IVa; tygodn. godz. 20.

27. **Żypowski Leon** — uczył języka polskiego w kl. IVb, Va, Vb, VIa, VIb; tygodn. godz. 17.

B) Asystent:

Stachiewicz Leon, do rysunków odręcznych.

C) Nauczyciele przedmiotów nadobowiązkowych:

1. **Rotter Chaim** — uczył religii mojżesz. 3 godziny tygodniowo.

2. **Paczowski Michał** — uczył języka ruskiego w 4 godzinach tygodniowo.

II.

Plan naukowy galicyjskich szkół realnych.

(Zatwierdzony rozporządzeniem c. k. Ministerstwa Wyznań i Oświecenia
z dnia 1. maja 1900 L. 4.202.)

K l a s a I.

Religia (2 godziny na tydzień). Zasady katolickiej wiary i moralności.

Język polski (3 godziny na tydzień). Czytanie wzorów według wypisów. — Deklamacya. Należyte wygłaszanie z pamięci wzorowych utworów poetycznych, niekiedy ustępów prozaicznych. — Gramatyka: Elementarna nauka o zdaniu pojedynczym i o składni zgody; najważniejsze zdania poboczne; poznanie ważniejszych znaków pisarskich. Deklinacya imion. — Wypracowania piśmienne: cztery na miesiąc, a mianowicie: w pierwszym półroczu wyłącznie dyktaty, ułożone systematycznie a obejmujące ważniejsze zasady i prawidła pisowni; w drugim półroczu naprzemian dwa dyktaty i wypracowania stylistyczne, szkolne i domowe.

Język niemiecki (6 godzin na tydzień). Czytanie; uczenie się na pamięć słówek, zwrotów i całych ustępów; zdawanie sprawy z treści czytanych ustępów na podstawie stosownych pytań; tłumaczenia; rozmówki. Znajomość odmian regularnych i głównych zasad składni; ćwiczenia ortograficzne. Co tydzień zadanie szkolne. Tematy: dyktaty, ćwiczenia ortograficzne dla praktycznej pracy, pisanie z pamięci ustępów memorowanych, retowersye.

Geografia (3 godziny na tydzień). Zasadnicze pojęcia z geografii, traktowane w sposób poglądowy, o ile są potrzebne do zrozumienia mapy. Ruch dzienny słońca względem budynku szkolnego i siedziby szkoły w rozmaitych porach roku; na tej podstawie oryentowanie się w najbliższym otoczeniu, na mapie i na globusie. Opisanie i wyjaśnienie oświetlenia i ogrzewania

ziemi w obrębie kraju rodzinnego w ciągu całego roku, o ile te zjawiska zależą bezpośrednio od długości dnia i wysokości słońca. Przegląd oro- i hydrograficzny ziemi, tudzież położenie najgłówniejszych państw i miast w poszczególnych częściach świata. Wprowadzenie do czytania na mapie z ciągłymi ćwiczeniami. — Próby rysowania najprostszych przedmiotów geograficznych w związku z mapą.

Historya (2 godziny na tydzień). Najważniejsze podania, osoby i zdarzenia z dziejów kraju rodzinnego.

Matematyka (3 godziny na tydzień). Układ dziesiątkowy: Pisanie liczb u Rzymian. Pierwsze cztery działania na liczbach całkowitych i ułamkach dziesiętnych, oderwanych i mianowanych. — Wyjaśnienie układu metrycznego miar i wag. Ćwiczenia w prostym wnioskowaniu. Podzielność liczb, rozkład na czynniki pierwsze; największa wspólna miara i najmniejsza wspólna wielokrotność. Pierwsze 4 działania na ułamkach zwyczajnych. Zamiana ułamków, zwyczajnych na dziesiętne i na odwrot. Rachunek liczbami wielorakimi. Początki nauki form geometrycznych. Pojęcia zasadnicze geometrii i objaśnienie z poglądu brył elementarnych, jakoto: sześcianu, graniastoslupa, ostrosłupa, walca, stożka i kuli. Objaśnianie najważniejszych form geometrii płaskiej i ich cech głównych na podstawie poglądu. — Zadania: cztery szkolne na półroczu, oprócz tego mniejsze ćwiczenia domowe.

Historya naturalna (2 godziny na tydzień). W pierwszym półroczu: Zwierzęta, mianowicie ssawce i ptaki. — W drugim półroczu: Rośliny, mianowicie wybór roślin zarodkowych, na których najłatwiej zaznajomić można uczniów z zasadami zewnętrznej budowy rośliny.

Rysunki odręczne (4 godziny na tydzień). Rysowanie płaskich form ornamentu geometrycznego jako przygotowanie do ornamentu swobodnego. Łatwe ornamenta swobodne; kwiaty stylizowane; łatwe kształty naczyń w rzucie geometrycznym. — Materiał: ołówek, farba. — Objaśnienia: Zastosowanie i znaczenie ornamentów rysowanych.

Kaligrafia (2 godziny na tydzień). Pismo zwykłe łacińskie i niemieckie, pismo rondowe i igiełkowe.

Gimnastyka (2 godziny na tydzień).

K l a s a II.

Religia (2 godziny na tydzień). Dzieje starego zakonu z uwzględnieniem chronologii i geografii biblijnej.

Język polski (4 godzin na tydzień). Czytanie wzorów według wypisów jak w kl. I. — Deklamacya jak w kl. I. — Gramatyka: Elementarna nauka o zdaniu złożonem. Powtórzenie deklinacyi imion, odmiana słów. Nauka pisowni i interpunkcyi uzupełniona i rozszerzona. Ćwiczenia ortograficzne jak w kl. I.

Wypracowania piśmienne: trzy na miesiąc, *na przemian dyktat, zadanie szkolne i domowe.

Język niemiecki (6 godzin na tydzień). Zdawanie sprawy z czytanych ustępów na podstawie stosownych pytań, retrowersya; dłuższe rozmówki, memorowanie słówek, zwrotów i całych ustępów. — Powtórzenie odmiany regularnej, poznawanie najważniejszych wyjątków. — Co tydzień wypracowanie piśmienne (z tych co miesiąc jedno domowe). Tematy jak w klasie I.

Geografia (2 godziny na tydzień). Zwięzłe powtórzenie pojęć zasadniczych geografii matematycznej. Ruch pozorny słońca w rozmaitych szerokościach; z tego wynikające różnice w oświetleniu i ogrzewaniu ziemi jako podstawa klimatów. Azja i Afryka pod względem położenia i zarysu co do oro- i hydrografii, etnografii i topografii z uwzględnieniem stosunków klimatycznych, o ile je można wyjaśnić z ruchu pozornego słońca. Związek między klimatem a roślinnością, płodami krajów a zatrudnieniem ludów należy traktować tylko na niektórych przystępnych, jasno zrozumiałych przykładach. — Europa: pogląd na jej położenie i zarys, na oro- i hydrografię. Państwa Europy południowej i Wielka Brytania według zasad podanych przy geografii Azji i Afryki. Początek ćwiczeń w szkicowaniu map.

Historia (2 godziny na tydzień). Najważniejsze osoby i zdarzenia z dziejów monarchii austro-węgierskiej z uwzględnieniem dziejów powszechnych.

Matematyka (3 godziny na tydzień). Powtórzenie nauki o ułamkach zwyczajnych. Rachunek liczbami niezupełnymi. Mnożenie i dzielenie skrócone. Rozwiązywanie zagadnień z reguły trzech prostej i złożonej za pomocą wnioskowania. Najważniejsze wiadomości o miarach, wagach i pieniądzech. Nauka o stosunkach i proporcjach z zastosowaniem do rozwiązywania zagadnień z reguły trzech prostej i złożonej. Rachunek procentu prostego, prowizji i dyskontu. Zadania jak w klasie I.

Historia naturalna (2 godziny na tydzień). W pierwszym półroczu: Zwierzęta, mianowicie dokończenie zwierząt kręgowych, potem zwierzęta bezkręgowé, szczególnie owady. W drugim półroczu: Rośliny, mianowicie dalszy ciąg nauki klasy pierwszej; przerobienie kilku roślin zarodnikowych i takich roślin zarodkowych, których obserwacja przedstawia większe trudności. Wdrażanie do zrozumienia podziału zasadniczego i rozpoznawanie najważniejszych grup roślinnych.

Geometria i rysunki geometryczne (2 godziny na tydzień). a) geometria (1 godzina). Zasady planimetrii do przystawania włącznie. b) Rysunek geometryczny (1 godzina). Ćwiczenia w używaniu przyrządów rysunkowych. Rysunek konstrukcyjny w związku z materiałem przerobionym i z uwzględnieniem łatwych form ornamentalnych według wzorów.

Rysunki odręczne (4 godziny na tydzień). Rysowanie od ręki modeli geometrycznych pojedynczo i w grupach z poglądu. Ciąg dalszy rysowania ornamentów swobodnych z zastosowaniem farby. — Materiał: Ołówek (w danym razie pióro), farba. Objasnienia: Zasady rysunku perspektywnego z poglądu. Wyjaśnienia o rozwoju i celu ornamentów.

Gimnastyka (2 godziny na tydzień).

K l a s a III.

Religia (2 godziny na tydzień). Żywot Pana Jezusa i dzieje apostołskie z uwzględnieniem chronologii i geografii biblijnej.

Język polski (3 godziny na tydzień). Czytanie wzorów według wypisów. Czytanie, objaśnianie i zdawanie sprawy, jak w kl. I. i II. Krótkie wiadomości o życiu i pismach cenniejszych pisarzy, z których dzieł wyjątki właśnie się czyta. Deklamacja jak w klasie I. — Gramatyka: Przysłówki, spójniki, przyimki. Składnia rządu. Prawidła pisowni. — Wypracowania piśmienne: dwa na miesiąc, naprzemian szkolne i domowe.

Język niemiecki (5 godzin na tydzień). Swobodniejsza reprodukcja czytanych ustępów prozaicznych i poetycznych: uwzględnienie synonimów (zwrotów, podobną myśl wyrażających); uczenie się na pamięć. — Systematyczna gramatyka w zakresie nauki o formach i składni rządu. — Co miesiąc trzy zadania (dwa szkolne, jedno domowe). — Tematy: retrowersye, reprodukcye ustępów w szkole czytanych, streszczenia.

Język francuski (4 godziny na tydzień). Nauka czytania; memorowanie słówek, zwrotów i zdań; retrowersya i rozmówki. — Najważniejsze prawidła odmian regularnych (rodzajnika, rzeczownika, przymiotnika, zaimka). Słowa posiłkowe; główne zasady konjugacyi regularnej; tworzenie najważniejszych czasów złożonych. — W I. półroczu co tydzień krótki dyktat w ścisłym związku z wziętymi ustępami. W II. półroczu co 4 tygodnie dwa dyktaty i jedno wypracowanie szkolne. Tematy do dyktatów jak w I. półroczu; do zadań szkolnych: pisanie z pamięci memorowanych ustępów, retrowersye.

Geografia (2 godziny na tydzień). Geografia tych krajów europejskich, których nie traktowano w klasie II. (z wyłączeniem monarchii austriacko-węgierskiej), geografia Ameryki i Australii według zasad podanych w geografii w kl. II., mianowicie także co do wyjaśnienia stosunków klimatycznych. Ćwiczenia w szkicowaniu map.

Historya (2 godziny na tydzień). Podania o bogach i bohaterach z historyi Greków i Rzymian.

Matematyka (3 godziny na tydzień). Początki arytmetyki ogólnej. Nauka o czterech działaniach głównych na liczbach ogólnych o jednym i więcej wyrazach z wyłączeniem rachunku ułamkami. Podnoszenie do kwadratu i do sześciastu wyrażeń algebraicznych jedno i wielowyrzawowych, tudzież liczb dziesiętnych. Wyciąga-

nie pierwiastka kwadratowego i sześciennego z liczb dziesiętnych. Ciągłe ćwiczenia w rachowaniu liczbami szczególnymi w celu utrwalenia wiadomości arytmetycznych z klas poprzednich: ćwiczenia w rachunku podziału. Wypracowania piśm. jak w kl. I.

Fizyka. (3 godziny na tydzień). Wstęp: Rozciągłość i nieprzenikliwość ciał, stany skupienia; ruch i jego cechy, bezwładność. Siła, jej punkt przyłożenia, kierunek i wielkość. Pojęcie dwu sił równych: przedstawienie sił za pomocą odcinków. — Nauka o ciężkości; kierunek ciężenia na ziemi, ciężar, jednostka ciężaru, środek ciężkości, rodzaje równowagi ciała podpartego. Dźwignia, waga równoramienna i waga rzymska, blok stały. Ciężar właściwy, gęstość względna.

Nauka o siłach molekularnych: Podzielność, drobina, dziurkowatość, spójność, przyczepność. Sprężystość, prawo sprężystości na ciągnięcie, waga sprężynowa.

Nauka o ciałach płynnych: Własności charakterystyczne tych ciał. Rozchodzenie się ciśnienia, powierzchnia poziomu. Ciśnienie hydrostatyczne. Reakcja wody wypływającej. Naczynia połączone (zjawiska włoskowatości). Zasada Archimedesasa. Łatwiejsze przypadki wyznaczenia ciężaru właściwego przez obserwację parcia płynów. Pływanie ciał. Areometr podziałkowy.

Nauka o ciałach gazowych: Własności charakterystyczne tych ciał. Ważenie powietrza, barometr, manometr, prawo Mariotta. Pompy wodne i pompy pneumatyczne. Lewar. Balon powietrzny.

Nauka o cieple: Wrażenie ciepła, temperatura. Zmiana objętości przez ciepło. Termoskopy, termometry, ciało właściwe. Przewodzenie ciepła, doświadczenie główne o promieniowaniu ciepła. Wyjaśnienie pór roku na podstawie ruchu ziemi około słońca. Zmiana stanu skupienia. Prężność par. Zasada maszyny parowej. Źródła ciepła.

Nauka o magnetyzmie: Magnesy naturalne i magnesy sztuczne, igła magnesowa, działanie wzajemne dwu biegunów magnetycznych. Magnetyzowanie przez rozdział, przez pocieranie. Magnetyzm ziemi, pojęcie zboczenia i nachylenia z powtórzeniem odpowiednich wiadomości zasadniczych z astronomii. Busola.

Nauka o elektryczności. Elektryzowanie przez tarcie, przez udzielanie. Przewodzenie elektryczności. Dwa rodzaje stanu elektrycznego. Elektroskopy. Siedziba elektryczności. Działanie kończyn. Elektryzowanie przez rozdział. Najzwyklejsze przyrządy do wytwarzania i gromadzenia elektryczności. Burze. Gromochrony. — Ogniwo i stos Volty, dowód biegunowości elektrycznej. Prąd elektryczny. Najzwyklejsze ogniwa galwaniczne. Wytwarzanie ciepła i światła przez prąd. Elektrolyza (rozkład wody i galwanoplastyka). Działania magnetyczne

prądu. Telegraf Morsego. Zasadnicze doświadczenia o indukcji elektrycznej. Telefon i mikrofon. Termoelektryczność.

Geometria i rysunki geometryczne (2 godziny na tydzień)

a) *geometria* (1 godzina). Ciąg dalszy i dokończenie planimetrii. Równość i przekształcenie powierzchni figur płaskich. Obliczanie powierzchni, proporcjonalność i podobieństwo w związku z odpowiednim materiałem nauki matematyki w tej klasie.

b) *rysunki geometryczne* (1 godzina). Rozszerzenie rozpoczętych w klasie drugiej konstrukcji na podany wyżej materiał naukowy.

Rysunki odręczne (4 godziny na tydzień). Ciąg dalszy rysunku perspektywicznego według trudniejszych modeli pojedynczych lub ugrupowanych; ciąg dalszy rysowania płaskich ornamentów polichromicznych. Przejście do ornamentów plastycznych. Materiał: Ołówek (w danym razie pióro), kredka, farba. — **Objaśnienia:** Wyjaśnienie ornamentów rysowanych co do stylu, celu i zastosowania. Wiadomości o barwach i harmonii barw. Ciąg dalszy objaśnienia zjawisk perspektywy i cieniowania przy rysowaniu z modeli.

Gimnastyka (2 godziny na tydzień).

K l a s a 10,

Religia (2 godziny na tydzień). Wyjaśnienie ważniejszych obrzędów kościelnych z podaniem powodu i czasu ich wprowadzenia.

Język polski (3 godziny na tydzień). Czytanie wzorów jak w klasie III. Uwzględnienie listów i innych zwyklejszych pism praktycznych. Najważniejsze wiadomości o głównych rodzajach poezji i prozy w związku z lekturą. Deklamacja jak w kl. I. — **Gramatyka:** składnia w obrębie czasownika. Systematyczna nauka o zdaniach złożonych i okresach. Powtórzenie całego materiału gramatycznego w ogólniejszych zarysach. — **Ćwiczenia piśmienne** jak w kl. III.;

Język niemiecki (4 godziny na tydzień). Reprodukcyje jak w kl. III.; uczenie się na pamięć. — Systematyczna gramatyka w zakresie nauki o zdaniu: uzupełnienie składni rzędu. — Co miesiąc trzy zadania (2 szkolne, 1 domowe). — **Tematy; retrowersye, reprodukcyje, opowiadania, opisy, listy.**

Język francuski (3 godziny na tydzień). Zdawanie sprawy z treści czytanych ustępów na podstawie stosownych pytań; retrowersye, dłuższe rozmówki, memorowanie słówek, zwrotów i całych ustępów. — Powtórzenie i uzupełnienie odmian regularnych (przymiotnika, liczebnika, zaimka); nauka o przysłówku i przyimku: najzwyklejsze czasowniki nieregularne. — Co 4 tygodnie jeden dyktat, jedno zadanie szkolne i jedno domowe. **Tematy** do wypracowań jak w klasie III. przy cokolwiek zwiększonych wymaganiach.

Geografia (2 godziny na tydzień). Położenie tudzież geografia fizyczna i polityczna Austro-Węgier z wyłączeniem części statystycznej, lecz z dokładnem uwzględnieniem płodów poszczególnych krajów, zatrudnienia ludności, stosunków komunikacyjnych i kultury ludów. Ćwiczenia w swobodnem rysowaniu łatwiejszych szkiców kartograficznych.

Historya (3 godziny na tydzień). Dzieje starożytne, głównie Greków i Rzymian, ze szczególnem uwzględnieniem momentów z historyi kultury z ciągiem uwzględnieniem geografii.

Matematyka (3 godziny na tydzień). Arytmetyka ogólna: Powtórzenie, uzasadnienie i rozszerzenie nauki o pierwszych czterech działaniach na liczbach ogólnych i szczególnych, całkowitych i ułamkowych. Uzasadnienie najprostszych reguł podzielności liczb układu dziesiętkowego. Teorya największej wspólnej miary i najmniejszej wspólnej wielokrotności, zastosowania do wielomianów. Równania stopnia pierwszego o jednej i więcej niewiadomych z zastosowaniem do rozwiązywania ważniejszych zagadnień praktycznych. Nauka o stosunkach i proporcjach z liczbami ogólnymi z zastosowaniami. Zadania jak w klasie I.

Fizyka (2 godziny na tydzień). Nauka o ruchu: Ruch jednostajny, ruch jednostajnie zmienny, spadek wolny, opór powietrza, rzut pionowy w górę. Składanie i rozkładanie ruchów. Rozwiązywanie wykreślne rzutu poziomego i rzutu ukośnego. Związek między siłą, masą a przyspieszeniem. Równoległobok sił. Ruch na równi pochyłej. Tarcie. Wahadło. Siła odśrodkowa, ruch centralny. Wyjaśnienie obrotu ziemi około osi i jej obiegu około słońca. Wypadkowa sił równoległych o tym samym kierunku na podstawie doświadczeń: bliższe określenie środka ciężkości. Powtórzenie i doświadczalne wyznaczenie warunków równowagi i dźwigni, kołowrotu, bloka stałego i bloka ruchomego, wielokrażka i równi pochyłej z uwzględnieniem pracy wytworzonej i pracy zużytej. Główne zjawiska zderzenia się ciał sprężystych.

Nauka o głosie: Powstawanie głosu. Rozchodzenie się głosu objaśnione doświadczeniami. Prędkość głosu, odbijanie się głosu. Rodzaje głosów; siła i wysokość tonów; skala tonów; struny, widełki stroikowe, piszczałki. Odrzmiwanie. Narząd słuchowy.

Nauka o świetle, Źródła światła. Prostoliniowe rozchodzenie się światła. Cień. Fazy księżyca. Ciemnia optyczna. Siła oświetlenia, prawo odbijania się światła, obrazy w zwierciadłach płaskich i kulistych. Załamywanie się światła (jakościowo). Przechodzenie światła przez płyty, graniastosłupy i soczewki. Obrazy w soczewkach, ciemnia fotograficzna, oko, akomodacja, okulary, widzenie przedmiotów, trwanie wrażeń świetlnych, kąta widzenia, lupa, mikroskop. Lunety dioptryczne, barwy uzupełniające, barwa ciał wskutek światła. Tęcza.

Chemia (3 razy na tydzień). Doświadczenia objaśniające różnicę między zjawiskami fizycznymi a chemicznymi. Krótka charakterystyka najważniejszych pierwiastków i ich połączeń, połączona z nauką pogładową najważniejszych minerałów i skał. — Olej skalny: przykłady węglowodorów, alkoholów i kwasów. Krótkie uwagi o tłuszczach i mydlach. Węglowodany. Fermentacja. Najważniejsze połączenie sinu. Benzol i kilka jego najważniejszych połączeń pochodnych. Żywiec (terpentyna). Olejki eteryczne (olej terpentynowy). Ciała białkowane.

Geometria i rysunki geometryczne (2 godziny na tydzień).

a) *Geometria*. Zasady stereometrii. Najważniejsze twierdzenia o wzajemnym położeniu prostych i płaszczyzn ze względu na potrzeby nauki o rzutach. Graniastosłup, ostrosłup, walec stożek i kula. Wyznaczenie powierzchni i objętości tych brył. (Wzory odnoszące się do kuli, należy podawać bez dowodzenia).

b) *Rysunek geometryczny*. Przedstawienie punktów, odcinków, figur płaskich i łatwych brył geometrycznych za pomocą dwu rzutów prostopadłych sposobem pogładowym i w związku z materiałem naukowym stereometrii.

Rysunki odrębne (3 godziny na tydzień). Ciąg dalszy rysunku perspektywicznego według kształtów naczyń i innych odpowiednio dobranych wyrobów przemysłowo-artystycznych i technicznych, pojedynczo lub w grupach. Rysowanie bogatszych ornamentów polichromicznych i plastycznych, tudzież motywów, z natury. Materiał: Ołówek (w danym razie pióro), kredka, farba. — Objaśnienia o stylach, barwach i cieniowaniu.

Gimnastyka (2 godziny na tydzień).

K l a s a V.

Religia (2 godziny na tydzień). W I. półroczu historyczny przegląd głównych źródeł katolickiej nauki wiary i moralności. W II. półroczu dogmatyka katolicka.

Język polski (4 godziny na tydzień). Czytanie celniejszych dzieł literatury polskiej wieku XVI. w związku z lekturą celniejszych a charakterystycznych ustępów z dzieł tych autorów klasycznych (greckich i rzymskich) w przekładach, którzy byli wzorami dla autorów polskich. — Obowiązkowa lektura domowa. — Deklamacja jak w klasie I. — Wypracowania stylistyczne: siedm na półroczu, na przemian szkolne i domowe.

Język niemiecki (4 godziny na tydzień). Ćwiczenia w reprodukcji szczegółowej lektury nowszych pisarzy, przeważnie prozaicznej. Memorowanie (deklamacja). Obowiązkowa lektura domowa. — Uzupełnienie wiadomości gramatycznych (ze składni rzędu, zdania i szyku). — Co miesiąc 2 zadania (naprzemian domowe i szkolne). Tematy: streszczenia czytanych ustępów, opowiadania, opisy, przekłady z języka polskiego (na zadania szkolne).

Język francuski (3 godziny na tydzień). Zdawanie sprawy z treści czytanych ustępów na stosowne pytania: dłuższe rozmówki: próby samodzielnej reprodukcji czytanych ustępów, memorowanie zwrotów, zdań i całych ustępów. Uzupełnienie nauki o odmianach. Czasowniki nieregularne, niezupełne i nieosobowe; spójniki. Składnia rządu; składnia w obrębie czasownika (tryby i czasy). — Co 4 tygodnie jedno zadanie szkolne i jedno domowe. Tematy jak w klasach poprzednich: krótkie swobodne opowiadania; przekłady z języka wykładowego na język francuski.

Historia (3 godziny na tydzień). Dzieje średniowieczne i nowożytnie, aż do pokoju westfalskiego w ten sam sposób, co w klasie IV., ze szczególnem uwzględnieniem monarchii austriacko-węgierskiej.

Matematyka (4 godziny na tydzień). Arytmetyka ogólna: Równania nieoznaczone stopnia pierwszego o dwu niewiadomych. Potęgi i pierwiastki; pojęcie liczb niewymiernych. Jednostka trojona. Równania stopnia drugiego o jednej niewiadomej, dające się sprowadzić do równań kwadratowych. Najprostsze przypadki równań kwadratowych o dwu niewiadomych. Nauka o logarytmach.

Geometria: Geometria płaska. Utwory zasadnicze geometrii płaskiej. Teorya równoległych. Twierdzenia o trójkącie aż do przystawiania włącznie; twierdzenia o kątach i cięciwach w kole, o trójkątach i czworokątach wpisanych i opisanych. Proporcjonalność odcinków, podobieństwo figur, z tego wynikające twierdzenie o trójkącie i kole. Poprzeczne w trójkącie, harmoniczne rzędy punktów. Równość powierzchni, zamiana i podział powierzchni; obliczanie powierzchni. Wielokąty umiarowe, pomiar koła. Niektóre zagadnienia o zastosowaniu algebry do geometrii. Zadania jak w kl. I.

Historia naturalna (2 godziny na tydzień). Botanika: Przegląd grup roślin w ich naturalnym porządku na podstawie zewnętrznej i (gdzie potrzeba) wewnętrznej budowy i czynności fizjologicznych rośliny wogóle; charakterystyka najważniejszych rodzin roślinnych na ich przedstawicielach, przyczem wykluczone są wszelkie zbyteczne szczegóły systematyczne.

Chemia (2 godziny na tydzień). Chemia nieorganiczna: Rozszerzenie i pogłębienie materiału naukowego kl. IV. w kierunku wykazania prawidłowości zjawisk chemicznych. Wyprowadzenie drogą eksperymentalną prawideł teoretycznych i doświadczalnych. Szczegółowe traktowanie wodoru, tlenu, azotu, węgla, tudzież najważniejszych połączeń tych pierwiastków; analogiczne traktowanie chloru, bromu, jodu, fluoru, siarki, boru, fosforu, arsenu, antymonu i krzemu. Krótka ogólna charakterystyka metali i szczegółowe omówienie tych metali i ich połączeń, które pod względem teoretycznym i praktycznym zasługują na szczególną uwagę.

Geometria i rysunki geometryczne (3 godziny na tydzień). Powtórzenie najważniejszych twierdzeń o wzajemnem położeniu prostych i płaszczyzn. Systematyczne przeprowadzenie i należyte wyćwiczenie w rozwiązywaniu zagadnień zasadniczych geometrii wykreślnej o punktach, prostych i płaszczyznach, uwzględniając przy sposobności także rzutnię krzyżową. Rzuty figur płaskich i wyznaczenie ich cieniów rzuconych na rzutnie. Wykreślenie koła z jego kładu. Wyprowadzenie najważniejszych własności elipsy z analogicznych własności koła w związku z jego kładem.

Rysunki odręczne (3 godziny na tydzień). Rysunek figuralny: Wyjaśnienie budowy anatomicznej głowy ludzkiej, najważniejsze wiadomości o proporcji i różnicy wieku. Ćwiczenia w rysowaniu konturów, następnie w półcieniach i cieniach pełnych, rysowanie według wzorów i odlewów gipsowych.

Gimnastyka (2 godziny na tydzień).

K l a s a V I.

Religia (2 godziny na tydzień). Etyka katolicka.

Język polski (3 godziny na tydzień). Czytanie celniejszych dzieł literatury polskiej od początku XVII. wieku do r. 1822 w związku z lekturą celniejszych a charakterystycznych ustępów z autorów klasycznych (greckich i rzymskich) we wzorowym przekładzie. Mickiewicz. Ćwiczenia w wykładzie ustnym. Obowiązkowa lektura domowa — Deklamacja jak w kl. I. — Wypracowania stylistyczne jak w kl. V.

Język niemiecki (4 godziny na tydzień). Pogląd na rozwój dzisiejszej literatury niemieckiej aż do Klopstocka; dokładniejsza, na lekturze celniejszych dzieł oparta, znajomość epoki klasycznej od Klopstocka do roku 1794, ze szczególnem uwzględnieniem Lessinga i Herdera. Podanie zasad poetyki i stylistyki. Deklamacja; obowiązkowa lektura domowa. — Co miesiąc 2 zadania (naprzemian szkolne i domowe). Tematy: opisy, tok myśli czytanych ustępów, łatwiejsze rozprawki, przekłady z języka polskiego (na zadanie szkolne).

Język francuski (3 godziny na tydzień). Dokończenie nauki gramatycznej; zwroty imiesłowe, zdania przysłówkowe. Czytanie większych ustępów z prozy powieściowej i opisowej; wzory poezji epickiej i lirycznej; krótkie szkice biograficzne tych autorów, z których dzieł wyjątki właśnie się czyta; ćwiczenia ustne. Nauki udziela się w języku francuskim. — Co 4 tygodnie jedno zadanie szkolne i jedno domowe. Tematy: swobodna reprodukcja przerabianych w szkole ustępów powieściowych; streszczanie ustępów większych; przerabianie poematów opisowych na prozę; listy; przekłady na język w ścisłem zastosowaniu do pewnych prawideł składni z zachowaniem zasady stopniowania aż do przekładu dzieł oryginalnych.

Historia (3 godziny na tydzień). Dzieje nowożytne od pokoju westfalskiego w ten sam sposób, co w dwu klasach poprzedzających, ze szczególnem uwzględnieniem monarchii austriacko-węgierskiej.

Matematyka (4 godziny na tydzień). Arytmetyka ogólna: Równania logarytmowe, wykładnicze. Postępy arytmetyczne i postępy geometryczne. Rachunek procentu składanego. Rachunek rent. Powtarzania.

Geometria: 1. Trygonometria. Funkcje goniometryczne, rozwiązywanie trójkąta prostokątnego. Dalsze wzory goniometryczne. Rozwiązywanie wielokątów umiarowych. Twierdzenia główne, służące do rozwiązywania trójkątów ukośnokątnych z zastosowaniami. Łatwiejsze równania goniometryczne.

Stereometria: Najważniejsze twierdzenia o wzajemnem położeniu prostych i płaszczyzn w przestrzeni. Własności główne naroża w ogólności, a w szczególności naroża trójsięciowego (naroże biegu nowe). Podział i własności brył. Przystawanie i symetria. Podobieństwo i podobieństwo symetryczne brył. Powierzchnia i objętość graniastosłupa, ostrosłupa i ostrosłupa ściętego. Obliczanie objętości walca, stożka, stożka ściętego. tudzież powierzchni tych brył przy osiach prostopadłych do podstawy. Powierzchnia i objętość kuli, tudzież jej części o łatwych ograniczeniach. — Zadania jak w klasie I.

Historia naturalna (2 godziny na tydzień). Zoologia: Najważniejsze wiadomości o budowie ciała ludzkiego i czynnościach jego organów ze wskazówkami dyetetycznymi: przerobienie gromad zwierząt kręgowych i ważniejszych grup zwierząt bezkręgowych na podstawie ich zewnętrznej i wewnętrznej budowy, tudzież z uwzględnieniem stosunków rozwojowych, lecz z pominięciem wszelkich zbytecznych szczegółów systematycznych. »

Fizyka (3 godziny tygodniowo).

Wstęp: Krótkie uwagi o zadaniu i metodzie fizyki. Powtórzenie naki o rozciągłości i nieprzenikliwości ciał z klas niższych. Drobiną, atom. Stany skupienia.

Mechanika: Wiadomości wstępne o ruchu. Ruch jednostajny i jednostajnie zmienny. Prawo bezwładności. Spadek wolny. Pomiar sił dynamiczny i statyczny. Ciężar. Opór powietrza. Rzut pionowy w górę. Określenie i miara pracy. Siła żywa, energia. Składanie i rozkładanie sił, przyłożonych do jednego punktu; wypadkowa sił, przyłożonych do punktu układu sztywnego. Moment obrotu. Para sił. Środek ciężkości. Rodzaje równowagi; stałość. Maszyny proste na zasadzie zachowania pracy. Opory ruchu, niemożność tak zwanego „perpetuum mobile“. Waga równoramienna i waga dziesiętna. Ruchy po liniach krzywych, siła środkowa i siła odśrodkowa. Ruch centralny. Wahadło matematyczne i wahadło fizyczne, to ostatnie tylko sposobem doświadczalnym (wahadło rewersyjne). Powtórzenie nauki o siłach molekularnych niższych z odpowiedniemi uogólnie-

niem i uzupełnieniem. Twierdzenie Torricelli'ego o wpływie, ciśnienie hydrodynamiczne w poziomej rurze wypływowej. Napięcie powierzchni, włoskowatość. Roztworzenie, dyфуzya. Powtórzenie mechaniki gazów z klas niższych z uzupełnieniem. Prawa Mariotta i Gay Lussaca. Wazenie gazów; obliczenie rozrzedzenia i zgęszczenia w pompach powietrznych; parcie w powietrzu. Barometryczne mierzenie wysokości. Wpływ gazów, dyфуzya, absorbcya.

Nauka o ruchu falowym: Prawa prostego ruchu drgającego, łatwe przypadki składania drgań, fale postępowe podłużne i poprzeczne, odbijanie się, interferencya fal, fale stojące. Wszystko przeważnie sposobem wykreślnym i eksperymentalnym,

Akustyka: Powstawanie głosu. Rodzaje głosu. Wyznaczenie wysokości tonu. Skala dur i mol, trójdźwięk. Prawa drgania struny napiętej (monochord), tony górne. Siła tonu. Barwa tonu. Odbrzmiwanie. Brzmiające prety, płyty i błony. Piszczalki. Narząd głosowy. Rozchodzenie się głosu. Prędkość rozchodzenia się głosu, ubywanie siły głosu z odległością, odbijanie się i interferencya fal głosowych. Narząd słuchowy.

Chemia (2 godziny tygodniowo).

Chemia organiczna: Pojęcie związku organicznego. Wyzkazanie istotnych składników związku organicznego: wzory atomistyczne stosunkowe; wzory drobinowe; wzory empiryczne i wyrozumowane. Olej skalny. Metan, etan, propan, butan i pentan wraz z ich najważniejszymi połączeniami pochodnemi; kwas palmitowy, stearowy i cerotowy. Etylen i propylen oraz ich ważniejsze połączenia pochodne. Acetylen, najważniejsze połączenia alyllu, kwas ole'owy; tłuszcze naturalne (mydła i świece); węglowodany, fermentacya alkoholowa. Najważniejsze związki sinowe. Krótkie omówienie mazi pogazowej. Benzol, toluol i ich najważniejsze połączenia pochodne. Dwu i trójfenylometan ze wskazaniem na barwniki smołowe. Indygo. Naf-talina, antracen. Pirydyna, chinolina, akrydyna; najważniejsze alkaloidy. Olej terpentynowy, kamfora, kauczuk i gutaperka; żywice. Ciała białkowate.

Geometrya i rysunki geometryczne (3 godziny na tydzień). Rzuty prostokątne graniastosłupów, ostrosłupów, walców i stożków. Przekroje płaskie, siatki, oświetlenie równoległe, tudzież łatwiejsze przypadki wzajemnych przenikań tych brył. Sposób powstawania w przestrzeni przecięć ostrokregu, ich konstrukcye i rzuty. Wyprowadzenie najważniejszych własności tych krzywych z ich zastosowaniem do prowadzenia stycznych. Płaszczyzny styczne do powierzchni walców i stożków. Cienie rzucane na wewnętrzne powierzchni walcowych i stożkowych.

Rysunki odręczne (2 godziny na tydzień). Ciąg dalszy rysunku figuralnego według odlewów gipsowych i trudniejszych wzorów.

O ile czas wystarczy powtórzenie ćwiczeń w rysowaniu ornamentów i kształtów roślinnych z natury.

Gimnastyka (2 godziny na tydzień).

K l a s a VII.

Religia (2 godziny na tydzień). Przegląd historii kościelnej.

Język polski (4 godziny na tydzień). Czytanie cenniejszych dzieł literatury polskiej wieku XIX. w całości lub w dłuższych wyjątkach. Czytanie cenniejszych i charakterystycznych ustępów z autorów klasycznych (greckich i rzymskich) we wzorowym przekładzie. Ćwiczenia w wykładzie ustnym. Obowiązkowa lektura domowa. Deklamacja jak w klasie I. Ćwiczenia stylistyczne jak w klasie VI.

Język niemiecki (4 godziny na tydzień). Epoka klasyczna od r. 1794 do śmierci Göthego; pisarze austriacy czasów nowszych. Pogląd na dzieje piśmiennictwa niemieckiego po śmierci Göthego. Deklamacja. Obowiązkowa lektura domowa. W I. półroczu 5 wypracowań (2 szkolne, 3 domowe), w II. półroczu 4 wypracowania (przeważnie szkolne). Tematy: charakterystyki, rozprawki, sprawozdania z lektury szkolnej i domowej.

Język francuski (3 godziny na tydzień). Powtarzanie przy sposobności najważniejszych prawideł gramatycznych. Lektura dłuższych ustępów poetycznych (dramatów i prozaicznych). Zarysy biograficzne tych autorów, z których dzieł wyjątki właśnie się czyta. Uwzględnienie rozpraw z dziedziny nauk przyrodniczych i technicznych. Nauki udziela się w języku francuskim. Wypracowania piśmienne jak w klasie VI.

Historia (4 godziny na tydzień). Dwie godziny: Powtórzenia historii i geografii monarchii austriacko-węgierskiej z dołączeniem przeglądu statystycznego produkcji płodów surowych przemysłu i handlu z uwzględnieniem stosunków analogicznych w wielkich państwach europejskich. Nauka o ustroju konstytucyjnym i o administracji monarchii ze szczególnem uwzględnieniem części monarchii reprezentowanej w Radzie państwa.

Dwie godziny: Dzieje kraju rodzinnego ze szczególnem uwzględnieniem momentów z dziejów kultury.

Matematyka (4 godziny na tydzień).

Arytmetyka ogólna: Zasady nauki o połączeniach. Dwumian Newtona dla wykładników całkowitych i dodatnich. Zasady nauki o prawdopodobieństwie.

Geometria: Trygonometria sferyczna. Najważniejsze własności trójkąta sferycznego, jego powierzchnia. Najważniejsze wzory do rozwiązywania trójkątów sferycznych prosto- i ukośnokątnych. Zastosowanie trygonometrii sferycznej i najprostszych zagadnień astronomicznych.

Geometria analityczna: Geometria analityczna prostej, koła i przecięć stożkowych na płaszczyźnie na podstawie współrzędnych prostokątnych, a w niektórych ważniejszych przypadkach także współrzędnych biegunowych. Własności przecięć stożkowych ze względu na ogniska, styczne, normalne i średnice. Kwadratura elipsy i paraboli. Powtórzenie całego materiału naukowego klas wyższych na przykładach odpowiednio doboranych. Zadania jak w klasie I.

Historia naturalna (2 godziny na tydzień).

I. półrocze *Mineralogia*: Przerobienie najważniejszych minerałów pod względem ich krystalograficznych, fizycznych, chemicznych i innych własności w systematycznym porządku, lecz z pominięciem wszelkich postaci rzadszych lub takich, którychby uczniowie na podstawie poglądu poznać nie mogli.

II. półrocze. *Zasady geologii*: Zwięzłe i krótkie przedstawienie przemian fizycznych i chemicznych z uwzględnieniem stosownych przykładów: najwyklesze skały i najważniejsze szczegóły o budowie gór, objaśnione o ile możności przykładami z bliskiego otoczenia. Krótki opis epok geologicznych; przy nauce o zwierzętach i roślinach przedhistorycznych; należy często zwracać uwagę na odpowiednie typy dzisiejsze, a przy sposobności wskazywać na rodowe powinowactwo istot żyjących.

Fizyka (4 godziny na tydzień).

Zasady astronomii (kosmografii): Pozorny ruch dzienny sklepienia niebieskiego: czas gwiazdowy; współrzędne odniesione do horyzontu i równika; wyznaczenie linii południkowej i wysokości bieguna. Wielkość i kształt ziemi. Obrót ziemi około osi (doświadczenie z wahadłem Foucaulta) i zjawiska stąd wynikające. Ruch pozorny słońca, ekliptyka. Współrzędne odniesione do ekliptyki. Prawdziwy i średni czas słoneczny. Rok słoneczny i rok zwrotnikowy. Dni przestępne. Ruch prawdziwy ziemi około słońca. Odległość słońca. Planety, krótkie wyjaśnienie ich ruchu pozornego. Prawa Keplera. Odległość i ruch księżyca. Opisanie sposobu wyznaczenia średniej gęstości ziemi. Porównanie masy ziemi z masą słońca, przyływ i odpływ morza. Precesja punktów równonocnych, wyjaśnienie jej za pomocą giroskopu. Krótkie wiadomości o poszczególnych planetach, o kometach, gwiazdach spadających, gwiazdach stałych, gromadach gwiazd i mgławicach.

Nauka o cieple: Termometry, współczynnik rozszerzalności. Ilość ciepła, ciepło właściwe. Związki między ciepłem a pracą mechaniczną; mechaniczny równoważnik ciepła. Istota ciepła. Zmiany stanu skupienia z uwzględnieniem ciepła zużytego lub wytworzonego. Krótkie wiadomości o parach nasyconych i parach przegrzanych, gęstość par (ciężar drobinowy). Higrometry. Opady atmosferyczne. Maszyna parowa. Przewo-

dzenie ciepła. Krótkie uwagi o promieniowaniu ciepła. Izotermy, izobary, wiatry.

Nauka o magnetyzmie i elektryczności.

a Magnetyzm: Powtórzenie zjawisk zasadniczych. Prawo Coulomba, natężenie bieguna, natężenie pola magnetycznego, linie sił magnetycznych. Położenie biegunów, moment magnetyczny. Elementa magnetyzmu ziemi.

b) Elektryczność statyczna: Powtórzenie doświadczeń zasadniczych o elektryzowaniu przez tarcie, udzielanie i rozdział; maszyna influencyjna. Prawo Coulomba i pomiar elektrostatyczny ilości elektryczności; pole elektryczne, najważniejsza wiadomości o potencjale w punkcie pola elektrycznego. Potencjał przewodnika. Scharakteryzowanie potencjału zapomocą doświadczeń. Pojemność, kondensatory (stała dielektryczność), energia elektryczna ciała naelektryzowanego. Elektryczność atmosfery.

c) Prądy elektryczne: Różnica potencjałów w otwartym ogniwie galwanicznym, siła elektromotoryczna, zasadnicze doświadczenia Volty, stopy galwaniczne. Prąd elektryczny, jego pole magnetyczne, prawo Biot Savart'a, bezwzględna jednostka elektromagnetyczna prądu i amper. Busola stycznych Webera. Galwanometr zwierciadłowy. Prawo Ohma. Elektroliza, polaryzacja galwaniczna, ogniwa stałe, akumulatory. Wytwarzanie ciepła przez prąd. Prawo Joula, bezwzględne jednostki elektromagnetyczne oporu i siły elektromotorycznej, prawny Ohm i Volt. Oświetlenie elektryczne. Zjawisko Peltier'go. Prądy termoelektryczne. Pomiar oporu według metody podstawienia. Wyznaczenie oporu wewnętrznego i siły elektromotorycznej ogniw według metody Ohma. Rozgałęzienie prądu na dwie części. Pole magnetyczne zamkniętego przewodnika płaskiego. Działanie wzajemne dwu przewodników prądu. Pole magnetyczne solenoidu; teoria magnetyzmu Ampera; elektromagnesy; zastosowania. Zjawiska zasadnicze diamagnetyzmu. Obroty elektromagnetyczne. Indukcja prądów z odwołaniem się na zasadę zachowania energii. Działanie fizyologiczne indukcji. Objaśnienie maszyny magnetycznej i maszyny dynamoelektrycznej. Induktor Ruhmkorffa. Telefon i mikrofon.

Optyka: Powtórzenie nauki o rozchodzeniu się światła z klasy IV. Hipotezy o naturze światła. Wyznaczenie prędkości rozchodzenia się światła. Fotometria. Odbijanie się światła, wyjaśnienie na podstawie ruchu falowego. Obrazy w zwierciadłach płaskich i w zwierciadłach kulistych. Załamywanie się światła, uzasadnienie jego teoretyczne na podstawie ruchu falowego. Odbicie całkowite. Przechodzenie światła przez płytę, ograniczoną równoległymi ścianami płaskimi, przez graniastosłup, minimum zbroczenia, wyznaczenie współczynnika załamania. Soczewki, obliczenie i konstrukcja obrazków w soczewkach, aberacja sferyczna. Rozszczepianie się światła; zabarwienie obrazu w soczewce. soczewki achromatyczne. Wyjaśnienie tę-

czy sposobem wykreślnym. Spektrometr. Widma emisyjne i absorbcyjne, najważniejsze wiadomości o analizie spektralnej, wyjaśnienie linii Fraunhofer'a; barwy ciał. Krótkie uwagi o fluorescencyi i fosforencyi. Działanie chemiczne światła. Działanie termiczne światła, ciemne promienie ciepła; emisya i absorbcya promieni ciepła, ciała atermiczne i diatermiczne. Promienie Röntgena.

Aparat projekcyjny, ciemnia fotograficzna, oko. Mikroskopy i lunety dioptryczne z krótkim wyjaśnieniem powiększenia. Interferencya, barwy cienkich płytek, pierścienie Newtona, uginanie się światła przez szparę. Polaryzacya przez odbicie i przez złamanie pojedyncze. Polaryzacya przez złamanie podwójne: płytki turmalinowe. Graniastosłup Nicola. Skręcenie płaszczyzny drgania (Sacharometr).

Geometrya i rysunki geometryczne (2 godziny na tydzień). Rzuty powierzchni kuli, jej przekroje płaskie, płaszczyzny styczne, tudzież walce i stożki styczne do kuli. Cienie własne i cienie rzucone na wypukłe i wklęsłe strony powierzchni walców, stożków i odcinków kuli. Powtórzenie najważniejszych partyi geometryi wykreślniej na odpowiednio dobranych zagadnieniach i przykładach.

Rysunki odręczne (2 godziny na tydzień). Wykonanie zadań do egzaminu dojrzałości z materiału naukowego klas poprzedzających.

Uwaga: Dla ćwiczeń w szkicowaniu i w rysowaniu z pamięci zaleca się, aby uczniowie od klasy III. używali osobnych zeszytów.

Gimnastyka (2 godziny na tydzień).

Rozkład godzin.

PRZEDMIOT	K L A S A							Razem
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	
Religia	2	2	2	2	2	2	2	14
Język polski	3	4	3	3	4	3	4	24
Język niemiecki	6	6	5	4	4	4	4	33
Język francuski	—	—	4	3	3	3	3	16
Geografia	3	2	2	2	—	—	—	9
Historia	2	2	2	3	3	3	4	19
Matematyka	3	3	3	3	4	4	4	24
Historia naturalna	2	2	—	—	2	2	2	10
Fizyka	—	—	3	2	—	3	4	12
Chemia	—	—	—	3	2	2	—	7
Geometria i rysunki geometryczne	—	2	2	2	3	3	2	14
Rysunki odręczne	4	4	4	3	3	2	2	22
Kaligrafia	2	—	—	—	—	—	—	2
Gimnastyka	2	2	2	2	2	2	2	14
Razem	29	29	32	32	32	33	33	220
Język ruski	—	—	—	2	2	2	—	6

Wykaz podręczników na r. szk. 1903/4.

Religia a) obrz. łąc.: W kl. I. ks. Ślosarz. Katechizm religii katol. Wyd. 1. i 2. W kl. II. ks. Dąbrowski. Historia biblijna zakonu starego. Wyd. 1. 4. W kl. III. ks. Dąbrowski. Historia biblijna zakonu nowego. Wyd. 3 W kl. IV. ks. Jougan. Liturgia katolicka. Wyd. 1. i 2. W kl. V. ks. Jeż: Nauka wiary. W kl. VI. ks. Szczeklik. Etyka katolicka. Wyd. 3. W kl. VII. ks. Jougan, Historia kościoła katolickiego. Wyd. 2.

b) obrz. gr. kat.: W kl. I. A. Торонський. Катехізм христ. катол. Вид. 3. W kl. II. A. Торонський. Історія біблійна старого завіта. Вид. 2. W kl. III. A. Товонський. Історія біблійна нової завіта. Вид. 1, 2. W kl. IV. A. Торонський. Літургіка Вид. 2. W kl. V. A. Торонський. Догматика фундаментальна і апологетика для клас висших. Львів. 1893. A. Торонський. Догматика частна для висших клас. W kl. VI. Ваплер-Пюрко. Наука христ. катол. етики для висших клас. 1895. W kl. VII. Ваплер-Стефанович. Історія христ. католицької церкви, (dwie ostatnie wyczerpane, tylko w drodze antykwarycznej do nabycia).

Język polski. W kl. I. Konarski. Zwięzła gramatyka języka polskiego. Próchnicki i Wójcik. Wypisy polskie dla I. kl. Wyd. 2. i 3. W kl. II. Konarski. Zwięzła gramatyka języka polskiego. Próchnicki i Wójcik. Wypisy polskie dla kl. II. Wyd. 1. 2. W kl. III. Małeckii. Gramatyka języka polskiego szkolna. Wyd. 8. Próchnicki. Wzory poezyi i prozy. Wyd. 1. 2. W kl. V. Tarnowski i Bobin. Wypisy polskie dla szkół realnych. Tom I. Wyd. 1. i 3. Zathej. Antologia rzymska. W. kl. VI. Tarnowski i Bobin. Wypisy polskie dla szkół realnych. Tom II. Wyd. 1. i 2. Zathej. Antologia grecka Zathej. Antologia rzymska. W kl. VII. Tarnowski i Bobin. Wypisy polskie. Tom II. Wyd. 1. i 2. Zathej. Antologia grecka. Zathej Antologia rzymska.

Język ruski Kokorudz Konarski. Gramatyka ruska dla Polaków. Барвінський. Читанка руска для шкіл виділових. W kl. V. i VI. a) w I. półroczu podręcznik jak w kl. IV. b) w II.

rólroczu gramatyka jak w kl. IV. Барвіньський. Виймки з паролної лїтератури українсько-рускої XIX в. для семінарїїв учительських Ч. I. Ч. II.

Język niemiecki. W I, kl. German i Petelenz. Ćwiczenia niemieckie dla kl. I. Wyd. 5. W II, kl. German i Petelenz. Ćwiczenia niemieckie dla kl. II. Wyd. 4. W III, kl. German i Petelenz. Ćwiczenia niemieckie dla kl. III. Wyd. 3. Jahner. Deutsche Gramatik. W IV, kl. German i Petelenz. Ćwiczenia niemieckie dla kl. IV. Wyd. 3. Petelenz. Deutsche Gramatik. Wyd. 2. W kl. V. Petelenz i Werner. Deutsches Lesebuch für die V. Klasse. Wyd. 1. i 2. W kl. VI. Petelenz i Werner. Deutsche Lesebuch für die VII. Klasse der Gymnasien. W VII, kl. Petelenz und Werner. Deutsche Lesebuch für die VIII. Klasse der Gymnasien.

Język francuski. W III, kl. Amborski. Książka do nauki języka francuskiego. Cz. I. kl. W IV. Amborski. Książka do nauki języka francuskiego. Cz. II. W kl. V. Amborski. Książka do nauki języka francuskiego. Cz. III. W kl. VI. Amborski. Wypisy francuskie Cz. I. W VII, kl. Amborski. Wypisy francuskie Cz. II.

Geografia. W I, kl. Benoni i Tatomir. Krótki rys geografii. Wyd. 6, 7 i 8. W II, kl. Baranowski i Dziedzicki. Geografia powszechna. Wyd. 6—9. W kl. III. Baranowski i Dziedzicki. Geografia powszechna. Wyd. 6—9. W IV, kl. Benoni i Majerski. Geografia austriacko-węgierskiej monarchii Wyd. 4.

Historia powszechna. W I, kl. Pieniążek. Opowiadania z dziejów kraju rodzinnego. W II, kl. Zaleski. Opowiadania z dziejów austriackich i powszechnych. Wyd. 2. W III, kl. Zipper. Opowiadania z mitologii Greków i Rzymian. W IV, kl. Zakrzewski. Historia powszechna. Część I. Wyd. 1, 2, i 3. W V, kl. Zakrzewski. Historia powszechna. Część II. Wyd. 1—3. W VI, kl. Zakrzewski. Historia powszechna. Cz. III. Wyd. 2. Lewicki. Zarys dziejów Polski i krajów ruskich 1—3. W VII, kl. Zakrzewski. Historia powszechna. Cz. III. Lewicki. Zarys dziejów Polski i krajów ruskich. Wyd. 1—3. Głabiński i Finkel. Historia i statystyka austriackiej monarchii.

Matematyka. W I, kl. i w II, kl. Baraniecki. Podręcznik arytmetyki i algebry. Cz. I. II. W kl. III. Baraniecki. Początki arytmetyki i algebry. Cz. III. IV. W kl. IV, V, VI, i VII. Baraniecki. Algebra dla klas wyższych. W kl. V, VI, i VII. Kranz. Logarytmy.

Historia naturalna. W I, kl. Nowicki-Limbach. Zoologia. Wyd. 6—10. Rostafiński. Botanika szkolna na kl. niższe. Wyd. 1, 2, 3, i 4. W II, kl. Nowicki-Limbach. Zoologia. Wyd. 10. Rostafiński. Botanika szkolna dla klas niższych. Wyd. 1—4. W kl. V. Rostafiński. Botanika dla klas wyż. Wyd. 1, i 2. W VII, kl. Łomnicki. Mineralogia i Geologia Wyd. 5.

- Fizyka.** W kl. III. Kawecki i Tomaszewski. Fizyka dla niższych klas. Wyd. 2. i 3. W kl. IV. Kawecki i Tomaszewski. Fizyka dla niższych klas. Wyd. 1—3. W kl. VI. i VII. Kawecki i Tomaszewski. Fizyka dla wyższych klas. Wyd. 1—3.
- Chemia.** W kl. IV. Sucheni. Chemia (w druku). W kl. V. Bandrowski. Wykład chemii ogólnej. Cz. I. Wyd. 2.
- Geometria wykreślna i rysunki geometryczne.** W II. kl. Mocnik Maryniak. Geometria pogładowa. Cz. I. Wyd. 6. 7. i 8. Wkl. III. i IV. Mocnik-Maryniak. Geometria pogładowa Cz. II. Wyd. 4—6. W kl. V. VI. i VII. Łazarski. Zasady geometrii wykreślniej (z atlasem). Wyd. 2.

Przedmioty nadobowiązkowe:

Nauka języka ruskiego jako względnie obowiązkowego odbyła się w 2 oddziałach według planu A. uczniów uczęszczało 35.

Nauka śpiewu odbywała się do końca maja, poczem z powodu choroby nauczyciela musiała być przerwana.

III.

Tematy zadań polskich.

Klasa V. a.

1. Poranek jesienny (domowe).
2. Dworzanin. (Z Górnickiego) (szkolne).
3. Znaczenie Kochanowskiego dla rozwoju literatury polskiej (domowe).
4. Układ i treść Antygony (domowe).
5. Żeńcy (sielanka) szkolne.
6. I zima ma swoje przyjemności (domowe).
7. Charakterystyka Gerwazego (szkolne).
8. Jak cię widzą tak cię piszą (domowe).
9. Połowanie na niedźwiedzia na podst. P. Tadeusza (szkolne).

Klasa V. b.

1. „Wspomnienie z wakacji“ (domowe).
2. „Wychowanie młodego człowieka w świetle zapatrywań Reya“ (szkolne).
3. „Znaczenie Kochanowskiego w rozwoju literatury polskiej“ (domowe).
4. „Rozwój literatury polskiej w w. XVI. (domowe).
5. „Krajobraz Litwy (na podstawie Pana Tadeusza“ (szkolne).
6. „Zelazo i złoto“ (domowe).
7. „Wpływ Francji na rozwój literatury polskiej w w. XVII. (domowe).

Klasa VI. a.

1. „Miecz a język: dwie potęgi“. (Porównanie).
2. „Wpływ greckich i łacińskich sielankopisarzy na polskich“.
3. „Zasługi Stanisława Konarskiego około podniesienia oświaty i literatury polskiej w wieku XVIII.“.

4. „Ogólne cechy literatury w okresie Stanisławowskim“.
5. Pierwiastki z których powstała „Marya“ Malczewskiego“.
6. „Jan Chryzostom Pasek, jako żołnierz“.
7. „Charakterystyka Kmicica“.
8. „Znaczenie kolei żelaznych“.
9. „Znaczenie obchodów Mickiewiczowskich“.

Klasa VI. b.

1. „Ogień i woda w usługach człowieka“.
 2. Jak chwali życie wiejskie J. Kochanowski w 12-tej pieśni o „Sobótce“ a A. Morsztyn w wierszu p. t. „Wiejski żywot“.
 3. Tło polityczne VI-tego okresu literatury polskiej“.
 4. „Pierwiastki z których powstała polska poezya romantyczna“.
 5. „Zagłoba jako typ szlachcica i żołnierza XVII-tego wieku. Jego zalety i wady“.
 6. „Longinus Podbipięta“ (Na podstawie „Ogniem i Mieczem“).
 7. „Wynalazek druku i jego cywilizacyjne znaczenie“.
 8. „Znaczenie obchodów Mickiewiczowskich“.
-

Tematy do zadań niemieckich.

Klasa V. a. b.

1. Eine Übersetzung aus dem Polnischen (szk.).
2. Ein Ereignis auf der Jagd. Auf grund der Schullektüre (szk.).
3. Über die Kasten im alten Agypten und ihre Berechtigung. Auf Grund der Schullektüre (sz.).
4. Der Zentralfriedhof im Lemberg am Allerseelentag (d.).
5. Inhalt und Idee des Gedichtes von Goethe: „Der Zauberlehrling“ (szk.).
6. Auch die Tiere sind der Dankbarkeit fähig (sz.).
7. Ein wichtigeres Ereignis aus den Ferien geschildert im Briefe an einen Freund (dom.).
8. Leben und Wirken der altägyptischen Könige (sz.).
9. Die phönizische Kultur mit ihren Licht- und Schattenseiten (dom.).
10. Lembergs wichtigste Bauwerke (dom).
11. Die Beschreibung der jonischen und der dorischen Säule (szk.).
12. Das apollinische Orakel zu Delphi (sz.).
13. Die wichtigsten Bauwerke auf der Akropolis (sz.).
14. Die Erziehung der Knaben in Sparta (szk.)
15. Mein Studierzimmer (dom).
16. Liebe und Freundschaft überwindet alles. An der Hand des Gedichtes von Schiller: „Die Bürgschaft“ (d.).

17. Das Elysium und der Tartarus nach griechischer Vorstellung (sz.).
18. Vaters Heimkehr. Eine Erzählung (dom).
19. Der Kiliński-park in Lemberg (dom).
20. Frucht des Gebetes. Nach der Lektüre (sz.)
21. Eine Übersetzung aus dem Polnischen (sz.).

Kl. VI. a. b.

1. Erklärung und Inhalt des Hildebrands-liches (sz.).
 2. Pflichten und Rechte der Ritter im Mittelalter (sz.).
 3. Siegfrieds Heldentaten (dom).
 4. Siegfrieds Tod und Begräbnis (sz.)
 5. Über die Notwendigkeit der Kenntnis der deutschen Sprache mit besonderer Berücksichtigung unserer Verhältnisse (dom).
 6. Wie hielten die Meistersänger ihre Festschulen ab. (sz).
 7. Inhalt des Gedichtes von Walter von der Vogelweide „Einst und jetzt“ (szk.).
 8. Über die Annehmlichkeiten des Winters (dom).
 9. Hüons Schicksale bis zum Zusammentreffen mit Scherasmin, nach Oberon (sz.).
 10. Der Verlauf meiner bisherigen Studien (dom).
 11. Die Unterbringung der II. Staatsrealschule in Lemberg (szk.).
 12. Die wichtigsten Eisenbahnlinien in Galizien und ihre Bedeutung in Bezug auf Handel und Industrie (dom).
 13. Disposition des I. Aufzuges von Lessings Minna von Barnhelm (sz.).
 14. Der Major von Tellheim i Riccaut de la Marliniere. Eine Parallele (dom).
-

IV.

Środki naukowe.

I. Biblioteka dla nauczycieli.

Biblioteka liczy obecnie 201 tomów. W ciągu roku szkolnego przybyło w drodze kupna lub darów 62 dzieł w 76 tomach. Zarząd prenumerował następujące czasopisma:

1. Przegląd polski.
2. Chemische Zeitschrift.
3. Biblioteka warszawska.
4. Książka.
5. Przewodnik bibliograficzny.
2. Zeitschrift für Kunst u. Zeichenunterricht.
7. Gazeta Lwowska.

II. Biblioteka dla uczniów.

Biblioteka uczniów liczyła w roku ubiegłym 387 dzieł w 452 tomach. Korzystało z niej ogółem 106 uczniów, którzy wypożyczyli 1372 tomów. zatem przeciętnie wypada 13 tomów na 1 z wypożyczających.

Biblioteką zawiadywał zastępca nauczyciela Tadeusz Witwicki, otwartą była 2 razy w tygodniu w czasie paury 20-minutowej.

III. Inne środki naukowe z końcem roku szkolnego.

1. Gabinet rysunków odręcznych:

modeli rysunkowych	148
wzorów	117
wydawnictw ze wzorami rysunkowymi	3

2. Gabinet historii naturalnej:

- a) zoologia: okazów 123, tablic 87;
- b) botanika: modeli 20, tablic 30;
- c) mineralogia: okazów 121, figur kryst. 58.

3. Gabinet fizyki i chemii:

a) fizyka: przyrządów 80;

b) chemia: przyborów 50, preparatów chemicznych 230.

4. Gabinet geografii i historii:

Map ściennych 59, globusów 2, tablic Cybulskiego 20, obrazy dla szkoły i domu wydane staraniem Towarzystwa dla reprodukcyi dzieł sztuki we Wiedniu Hölzla Obrazów geograficznych 37. Dyapozytywy do skioptikonu z widokami Grecyi. Speemanna Muzeum (dzieła sztuki) 5 roczników. Fotografie widoków Włoch, sztuk 101.

V.

Statystyka uczniów.

A) Klasyfikacja uczniów.

Klasa	Liczba uczniów			Wynik klasyfikacji w II. półroczu					
	zapisanych	którzy wyszli w ciągu roku szkolnego	z kodem z roku szkolnego	stopień celujący	stopień I.	stopień II.	stopień III.	przenieszeni do egzaminu poprawczego	nieklasyfikowano
I. a	39	12	27	3	13	5	—	6	—
I. b	39	7	32	—	19	5	4	3	1
I. c	37	15	22	1	11	2	2	6	—
I. d	39	7	32	2	15	6	5	4	—
II. a	36	—	36	3	25	4	1	3	—
II. b	37	3	34	2	20	6	—	6	—
II. c	36	3	33	—	21	5	—	7	—
III. a	43	3	40	—	28	6	1	4	1
III. b	45	4	41	—	25	9	1	4	2
IV. a	41	6	35	2	18	4	4	7	—
IV. b	34	1	33	—	14	8	3	7	1
V. a	30	6	24	—	13	2	1	8	—
V. b	30	3	27	1	8	8	1	9	—
VI. a	30	4	26	2	7	5	4	8	—
VI. b	31	5	26	—	11	5	4	6	—
Razem	547	79	468	16	248	80	31	88	5

B) Narodowość i wyznanie uczniów.

Klasa	Narodowość				Wyznanie					Razem
	polska	ruska	niem.	czeska	rz.-kat.	gr.-kat.	orm.-kat.	ewang.	mojżesz.	
I. a	27	—	—	—	27	—	—	—	—	27
I. b	32	—	—	—	15	—	—	4	13	32
I. c	21	—	—	1	19	—	—	—	3	22
I. d	19	13	—	—	10	15	—	—	7	32
II. a	36	—	—	—	27	—	1	—	8	36
II. b	33	—	1	—	26	—	—	2	6	34
II. c	27	6	—	—	18	6	—	—	9	33
III. a	39	—	1	—	34	—	—	—	6	40
III. b	35	6	—	—	26	6	—	2	7	41
IV. a	35	—	—	—	28	—	—	—	7	35
IV. b	25	8	—	—	17	9	1	2	4	33
V. a	21	—	2	1	19	—	—	1	4	24
V. b	26	1	—	—	17	5	—	—	5	27
VI. a	26	—	—	—	19	—	—	1	6	26
VI. b	16	10	—	—	11	10	—	—	5	26
Razem	418	44	4	2	313	51	2	12	90	468

C) Wiek uczniów z końcem roku szkolnego.

Urodzeni w roku	Liczba uczniów w klasach												Razem			
	I a	I b	I c	II a	II b	II c	III a	III b	IV a	IV b	V a	V b		VI a	VI b	
1893	4	7	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19
1892	7	5	8	7	6	5	6	—	—	—	—	—	—	—	—	44
1891	7	5	5	8	15	5	11	7	2	—	—	—	—	—	—	65
1890	6	15	4	8	7	10	6	6	6	4	3	—	—	—	—	75
1889	3	—	1	4	6	9	6	15	10	7	4	2	1	—	—	68
1888	—	—	—	1	2	5	4	7	14	12	11	4	7	2	2	71
1887	—	—	—	—	—	—	—	5	9	10	9	2	9	4	—	58
1886	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	3	4	11	6	6	32
1885	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	4	5	3	4	17
1884	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	4	8	14
1883	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2	1	4
1882	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Razem	27	32	22	32	36	34	33	40	41	35	33	24	27	26	26	468

Opłaty szkolne i stypendya.

Całą opłatę szkolną w I. półroczu 1903/4 uiszczyło uczniów	167
Połowę opłaty szkolnej w I. półr. " " "	4 2
Uwolnionych od całej opłaty szkolnej w I. p. było uczniów	347
Przed uiszczeniem opłaty szkolnej wystąpiło uczniów	27
Opłatę szkolną w II. półr. uiszczyło uczniów	173
Uwolnionych od całej opłaty szkolnej w II. p. było uczniów	306
Przed uiszczeniem opłaty szkolnej wystąpiło uczniów	45
Opłata szkolna w I. półroczu wynosiła K 6720.—	
" " " II. " " " "	6920.—
Taksy wstępne	1086.—
Fundusz na środki naukowe	1850.40
Stypendya pobierało uczniów	5
Suma, jaką uczniowie jako stypendyum pobrali . K 1695.—	
Datki uczniów na gry i zabawy	543.—
Fundusz pomocy naukowej ubogich uczniów.	272.46

VI.

Ważniejsze rozporządzenia władz szkolnych

w ciągu roku szkolnego 1903/1904.

1. Rada Szkolna krajowa z 31. sierpnia 1903 L. 16.927 wydaje nowe plany nauki języka ruskiego.
 2. R. S. K. z 31. maja 1903 L. 16.574 o wakujących posadach sług pomocniczych.
 3. R. S. K. z 11. września 1903 L. 17925 w sprawie poprawek przy egzaminach dojrzałości.
 4. Prezydium R. S. K. z 4. września 1903 L. 460 w sprawie konferencyj publicznych z rodzicami i opiekunami uczniów.
 5. R. S. K. z 11. września 1903 L. 30815 w sprawie zmiany długości przerw między lekcyami szkolnemi i czasu trwania feryi szkolnych.
 6. R. S. K. z 17. grudnia 1903 L. 36673 ustanawia terminy podań o urlop lub znizenie godzin nauki zastępców nauczycieli.
 7. R. S. z 24 grudnia 1903 L. 47016 w sprawie ułatwień przy poprawczych egzaminach dojrzałości.
 8. R. S. K. z 5. stycznia 1904 L. 47842 w sprawie zapobiegania nieszczęśliwym wypadkom przy nauce gimnastyki.
 9. R. S. K. z 8. stycznia 1904 L. 479 w sprawie egzaminów wstępnych do I. klasy.
 10. R. S. K. z 14. stycznia 1904 L. 1242 wydaje plany nauki języka niemieckiego w kl. I. – IV.
 11. R. S. K. z 9. stycznia 1904 L. 48806 o katalogach klasowych i notach okresowych jako podstawach klasyfikacyi.
 12. R. S. K. z 19. marca 1904 L. 8782 w sprawie pielęgnowania gier i zabaw młodzieży szkolnej ze współudziałem gron nauczycielskich.
 13. R. S. K. z 2. maja 1904 L. 15985 w sprawie podniesienia wykształcenia muzycznego młodzieży szkolnej.
-

VII.

Fizyczne wychowanie młodzieży.

Fizyczne wychowanie młodzieży odbywało się za pomocą obowiązkowej gimnastyki, gier i zabaw na świeżem powietrzu, wycieczek w okolicy Lwowa, przyczem zwracano uwagę młodzieży na zabytki sztuki, zbiory naukowe i pamiątki historyczne.

W miesiącach zimowych odbywała się gimnastyka dla każdej klasy dwa razy w tygodniu. W miesiącach letnich tj. w kwietniu, maju i czerwcu miała każda klasa tylko jedną godzinę gimnastyki zamiast drugiej godziny dwie godziny gier i zabaw na placu wystawowym w Parku Kilińskiego od godz. 5—7 po południu a mianowicie klasy I.—II. razem we wtorki, klasy III.—VI. w piątki. Dla klas niższych miał nauczyciel gimnastyki dwóch członków grona do pomocy, dla klas wyższych trzech. Młodzież dzielono na partye, tak, że zawsze jedna partya bawiła się w Football, inna w palanta, inna w Lawn-tennis, krokieta, króla przerywanego i t. p. — Gry i zabawy uważano tak samo za obowiązkowe jak naukę gimnastyki, a nawet ci uczniowie, którzy od nauki gimnastyki byli uwolnieni, w zabawach udział brać musieli, przyczem zauważono, że zajęcie się zabawami i grami rosło w miarę wprawy i biegłości.

Prócz tych regularnych gier i zabaw odbywały się wycieczki dalsze w okolice Lwowa w soboty lub dni poprzedzające święta polskie i ruskie, a czasem nawet w niedzielę po południu.

Wycieczki te szczegółowo zapowiadano, przy czem baczone na to, aby nauczyciele odbywali wycieczki ile możności z klasami w których uczyli. — Do najważniejszych wycieczek należą:

1) Wycieczka z uczniami klas wyższych do Oleska, Podhorzec, Sasowa, Złoczowa. Uczniowie zwiedzili pod przewodnictwem Dyrektora zakładu, ks. katechety i pięciu profesorów zamek Sobieskiego w Olesku, zbiory w zamku w Podhorcach, fabrykę papieru w Sasowie bardzo szczegółowo i Złoczów.

2) Wycieczka do Krakowa i Wieliczki pod przewodnictwem pp. Rolanda, Pietrzyckiego i Zagajewskiego.

3) Wycieczka na rowerach do Dublan z pp. Trojnairem i Zagajewskim. Uczniowie zwiedzili akademię rolniczą, gorzelnię, ogród botaniczny, stajnie wzorowe i t. d.

Nadto odbyło się 5 wycieczek do Brzuchowic, trzy na Czarotowską Skałę, jedna do Janowa, jedna do Zimnej Wody, jedna do Zubrzy, jedna na górę Zamkową, Łysą Górę, i do lasu cesarskiego, dwie do Biłohorszczy, jedna do Lisienic, jedna do Sichowa.

W miesiącach zimowych korzystała młodzież licznie ze znizowanych biletów wstępu (błoczki) na tor ślizgawkowy, urządzony staraniem Tow. gimn. „Sokół II.“ na stawach Sobka.

W ciągu roku szkolnego zbadał uproszony w tym celu przez Dyrekcyę Zakładu lekarz, Wny Dr. Bolesław Kielanowski, 123 uczniów naszego Zakładu celem sprawdzenia, czy mogą ze względu na stan swego zdrowia brać udział w ćwiczeniach gimnastycznych. Do badania przeznaczają nauczyciel gimnastyki jedynie tych uczniów, którzy wśród ćwiczeń zbyttnio się męczyli, nie mogli oddechać przez nos, dostawali napadów duszności, krwotoków nosowych i t. p. względnie tych, którzy sami przed rozpoczęciem się nauki oświadczyli, że cierpią na tę lub ową chorobę; zasięmano również zdania lekarskiego w tych przypadkach, kiedy uczeń nieprawidłową budową w oko wpadając, albo niezdrową cerą budził podejrzenie, że ćwiczenia gimnastyczne mogą na jego organizm wyrzucić wpływ niekorzystny. W kilku wreszcie przypadkach zwrócono się do lekarza z prośbą o rozstrzygnięcie, czy uczniowie słabi z powodu zbyttniej odległości mieszkania od sali gimnastycznej nie poniosą szkody na zdrowiu przez dwukrotne chodzenie, przed południem na naukę szkolną, a po południu na gimnastykę.

Wynik badania był następujący:

Ilość badanych w ogóle	123
Z tych uwolniono od uczęszczania na naukę gimnastyki	106

Przyczyną uwolnienia były:

1. Niedokrewność	6
2. Nerwica	26
3. Krótkowzroczność znacznego stopnia	2
4. Gruźlica płuc w okresach początkowych	4
5. Gruźlica stawów i kości	5
6. Zapalenie nerek przewlekłe	3
7. Przerost błony śluzowej nosa znacznego stopnia	14
8. Zapalenie ucha środkow.	1

Do przeniesienia 61

	Z przeniesienia	61
9. Skrzywienie kręgosłupa	.	2
10. Złamanie kości	.	2
11. Inne złamania	.	2
12. Nieżyty przewlekłe dróg oddech.	.	13
13. Choroby serca	.	7
14. Przepukliny	.	3
15. Zwichnięcie nieuleczone	.	1
16. Mieszkanie zbyt odległe	.	15
	Razem	<u>106</u>

Dla podniesienia muzycznego wykształcenia młodzieży tut. Zakładu zawiązało się w połowie kwietnia br. za inicjatywą zastępcy nauczyciela Mieczysława Daszyńskiego „Kółko mandolinistów“, złożone z 16 uczniów klas piątej i szóstej. Instrumenta sprowadzono z fabryki kroackiej w Zagrzebu, za pieniądze uczniów zapisanych do Kółka. Po wstępnej nauce na pojedynczych instrumentach z dodatkiem nauki nut i taktu, rozpoczęto grę zbiorową, która dzisiaj choć w małym zakresie repertuaru może być uważana jako muzyka orkiestralna i wypełnić część programu przy popisach i wieczorkach przez młodzież urządzanych.

VIII.

Kronika Zakładu.

Jego Ces. i Król. Apostolska Mość raczył najwyższem postanowieniem z dnia 9. maja 1903. zezwolić na utworzenie z początkiem roku szkolnego 1903/1904 II. państwowej szkoły realnej we Lwowie.

Druga szkoła realna powstała z filii I. szkoły, liczyła w r. 1903/4 6 klas w 15 oddziałach i mieściła się w 4 budynkach a to przy ul. Szeptyckich pod l. 14 i 16 i przy ul. Szumlańskiego pod l. 7 i 11a, przyjmując uczniów przedewszystkiem z II. i III. dzielnicy miasta.

Rok szkolny rozpoczął się dnia 3. września 1903 dla klas wyższych, klasy niższe rozpoczęły naukę dopiero dnia 15. września 1903 z powodu panującej wówczas we Lwowie nagminnie szkarlatyny.

Rozpoczęcie poprzedziły nabożeństwa wstępne w kościele św. Łazarza.

Egzamin wstępny do kl. I. odbył się w dwóch terminach lipcowym i wrześniowym przed dwoma komisjami egzaminacyjnymi.

Dnia 9. września odbyło się uroczyste nabożeństwo za duszę ś. p. cesarzowej Elżbiety, tak samo dnia 19. listopada jako w dzień imienin śp. cesarzowej Elżbiety.

W dniu 13. września wzięła młodzież naszego Zakładu udział w powitaniu Najjaśniejszego Pana, który na dzień ten przybył do Lwowa. Młodzież wraz z Gronem nauczycielskiem tworzyła szpaler wzdłuż ul. Szeptyckich od zakładu aż po plac Jura, tak w czasie przyjazdu jak i odjazdu Monarchy.

Dnia 26. września odprowadziła młodzież Zakładu i Grono nauczycielskie zmarłego ucznia klasy V-tej naszego zakładu ś. p. Tadeusza Pröckla na miejsce wiecznego spoczynku. Zmarły był wzorem dobrego ucznia i kolegi, toteż szczerzy żal wszystkich! którzy go znali, towarzyszył mu do grobu. Cześć jego pamięci!

Dnia 4. października odbyło się uroczyste nabożeństwo szkolne z powodu imienin Najjaśniejszego Pana.

Dnia 19. października odprowadzono na miejsce wiecznego spoczynku zmarłego ucznia VI. klasy ś. p. Józefa Cytulskiego. Cześć jego pamięci!

Dnia 31. października uchwaliła konferencja Grona nauczycielskiego przyjąć i czcić jako patrona naszego Zakładu św. Stanisława Kostkę. Pierwszą uroczystość obchodzono nabożeństwem dnia 12. listopada. Dzień ten był wolnym od nauki.

Dnia 20. grudnia urządziła młodzież klas wyższych uroczysty poranek ku czci Adama Mickiewicza w sali Towarzystwa pedagogicznego, który tak ułożeniem pięknego programu jak i doskonałym wykonaniem dał piękne świadectwo pietyzmu młodzieży dla największego z naszych wieszczów.

W ciągu roku przystąpiła młodzież szkolna trzykrotnie do Sakramentów św.

Rok szkolny zakończono uroczystym nabożeństwem dnia 15. lipca, poczem nastąpiło rozdanie świadectw za drugie półrocze.

W ciągu roku szkolnego 1903/4 zaszły następujące zmiany w składzie grona nauczycielskiego:

1. R. S. K. reskryptem z d. 21. września 1903 l. 33261 doniosła: Jego Ces. i Król. Apostolska Mość Najwyższem postanowieniem z dnia 5. września 1903 raczył najmiłościwiej zamianować profesora c. k. I. szkoły realnej we Lwowie Michała Lityńskiego dyrektorem c. k. II. szkoły realnej. (Reskr. Minist. W. i O. z dnia 10. września 1903 l. 30403.)

2. R. S. K. reskryptem z dnia 28. lipca 1903 l. 20092 zamianowała kandydata stanu naucz. Stanisława Matzkego zastępcą nauczyciela w tutejszym zakładzie.

3. R. S. K. reskryptem z dnia 18. sierpnia 1903 l. 17820 zamianowała kandydata stanu naucz. Karola Aleksandra Zagajewskiego zastępcą nauczyciela w tut. zakładzie.

4. R. S. K. reskryptem z dn. 27. sierpnia 1903 zawiadomiła o mianowaniu zastępcy nauczyciela tutejszego zakładu dra Zygmunta Szymańskiego rzeczywistym nauczycielem c. k. szkoły realnej w Stanisławowie.

5. R. S. K. reskryptem z dnia 4. września 1903 l. 30801 przeniosła dra Kazimierza Jareckiego zastępcę nauczyciela z I. szkoły realnej we Lwowie do tut. zakładu.

6. R. S. K. reskryptem z dnia 11. września 1903 l. 32055 mianowała proboszcza przy kościele św. Łazarza ks. Józefa Jurkiewicza zastępcą katechety w tut. zakładzie.

7. Prezydium R. S. K. doniosło reskryptem z dnia 9. września 1903 l. 454 o reskrypcie Ministerjum W. i O. z dnia 24. sierpnia 1903 l. 28392. mianującym profesora c. k. I. gimnazjum

w Przemysłu dra Zdzisława Krygowskiego, przydzielonego do tutejszego zakładu — profesorem tut. zakładu.

8. Pr. R. S. K. reskryptem z dnia 9. września 1903 l. 454 doniosło o reskrypcie Min. W. i O. z dnia 24. sierpnia l. 28392 mianującym zastępcę katechety w c. k. IV. gimnazjum we Lwowie ks. Jakóba Głaba — rzeczywistym katechetą w tutejszym zakładzie.

9. Pr. R. S. K. reskryptem z dnia 9. września 1903 l. 454 doniosło o reskrypcie Min. W. i O. z dnia 24. sierpnia 1903 l. 28392 mianującym zastępcę katechety tut. zakładu ks. dr. Władysława Żyłę rzeczywistym katechetą w c. k. I. gimnazjum w Tarnopolu.

10. Pr. R. S. K. reskryptem z dn. 9. września 1903 l. 454 doniosło o reskrypcie Minist. W. i O. z dnia 24. sierpnia 1903 l. 28392 mianującym zastępcę nauczyciela tut. zakładu Władysława Ćwika rzeczywistym nauczycielem w c. k. II. gimnazjum w Przemysłu.

11. Pr. R. S. K. reskryptem z dnia 9. września 1903 l. 454 doniosło o reskrypcie Minist. W. i O. z dnia 24. sierpnia 1903 l. 28392 mianującym profesora c. k. gimnazjum w Stryju Józefa Trojnarę profesorem tut. zakładu.

12. Pr. R. S. K. reskryptem z dnia 9. września 1903 l. 454 doniosło o reskr. Min. W. i O. z dnia 24. sierpnia 1903 l. 28392 przenoszącym rzeczywistego nauczyciela c. k. I. gimnazjum w Tarnopolu dr. Stefana Rudnickiego w tym samym charakterze do tut. zakładu.

13. Pr. R. S. K. reskryptem z dnia 9. września 1903 l. 454 doniosło o reskr. Min. W. i O. z dnia 24. sierpnia 1903 l. 28392 przenoszącym rzeczywistego nauczyciela c. k. I. gimnazjum we Lwowie Jana Gawlikowskiego w tym samym charakterze do tut. zakładu.

14. R. S. K. reskryptem z dnia 4. października 1903 l. 36302 zamianowała ks. Teodozego Leżohubskiego zastępcą katechety w tut. zakładzie.

15. R. S. K. reskryptem z dn. 21. października 1903 l. 39695 przeniosła zastępcę nauczyciela w II. c. k. szkole realnej w Krakowie Jana Pietrzyckiego do tut. zakładu.

16. R. S. K. reskryptem z dn. 27. października 1903 l. 38548 mianowała Antoniego Rolanda nadal zastępcą nauczyciela w tut. zakładzie.

17. Dyrekcya przedłożyła R. S. K. pismem z dnia 3. listopada 1903 l. 411 rezygnację Władysława Wojtana z posady zastępcy nauczyciela tut. zakładu z powodu objęcia docentury w lwowskiej szkole lasowej.

18. R. S. K. reskryptem z dn. 20. listopada 1903 l. 43759 zamianowała kandydata stanu nauczycielskiego Włodzimierza Agnora Kowalskiego, zastępcą nauczyciela w tut. zakładzie.

19. Dyrekcyja przedłożyła R. S. K. pismem z dnia 5. grudnia 1903 l. 489 rezygnacyę zastępcy nauczyciela tut. zakładu Maryana Merunowicza (reskr. R. S. K. z dnia, 10. grudnia 1903 l. 46281).

20. R. S. K. reskrytem z dnia 24. grudnia 1903 l. 47642 zamianowała kandydata stanu nauczycielskiego Stanisława Józefa Antoniego Zabielskiego zastępcą nauczyciela w tut. zakładzie.

21. R. S. K. reskrytem z dnia 8. stycznia 1904 l. 47642 poruczyła obowiązki asystenta rysunków odręcznych w tut. zakładzie słuchaczowi politechniki Leonowi Stachiewiczowi.

22. R. S. K. reskrytem z dnia 28. stycznia 1904 l. 47383 mianowała kandydata stanu nauczycielskiego dra Ernesta Łunińskiego zastępcą nauczyciela w tut. zakładzie.

23. R. S. K. reskrytem z dnia 9. marca 1904 l. 47065 zamianowała kandydata stanu nauczycielskiego Leona Żypowskiego zast. nauczyciela w tut. zakładzie.

Zapisy na rok szkolny 1904/5.

1. Egzamina poprawcze odbędą się w środę dnia 31. sierpnia 1904.
2. Zapisy do I. klasy odbywać się będą dnia 1. września.
3. Egzamin wstępny do I. klasy odbędzie się dnia 2. września.
4. Zapisy do kl. II.—VII. odbędą się dnia 1 i 2. września.
5. Uroczyste nabożeństwo z powodu otwarcia nowego roku szkolnego odbędzie się dnia 3. września o 8-mej godzinie rano.
6. Nauka szkolna rozpocznie się dnia 5. września.
7. Egzamina wstępne do klas II.—VII. rozpoczną się dnia 5. września.

Uwaga: Do II. szkoły realnej zapisywać się mają uczniowie, którzy mieszkają w II. i III. dzielnicy miasta.

Zakres wymagań przy egzaminie wstępnym do szkół średnich.

(Rozporządzenie Wysokiej Rady Szkolnej krajowej z dnia 26. kwietnia 1890 L. 6.995).

a) Z religii należy wymagać wiadomości, których z teraźniejszego rozkładu nauki nabyć powinien uczeń w pierwszych czterech latach obowiązkowej nauki szkolnej w szkołach czteroklasowych;

b) z języka wykładowego: czytanie płynne i wyraziste, objaśnianie odczytanych ustępów pod względem treści i związku myśli; opowiadanie treści większymi ustępami; znajomość części mowy, odmiana imion i czasowników, znajomość zdania pojedynczego, rozszerzonego i rozbiór jego części składowych pod względem składni zgody i rządu, poprawne napisanie dyktatu z zakresu pojęć znanych uczniom z uwzględnieniem głównych zasad interpunkcyj;

c) z języka niemieckiego: czytanie płynne i zrozumiałe; znajomość odmiany rodzajników, rzeczowników, przymiotników i zamków (osobistych, dzierżawczych, wskazujących i względnych); odmiana słów posiłkowych i czasowników słabych we wszystkich formach strony czynnej i biernej, tudzież odmiana najwykleszych czasowników mocnych; zasób wyrazów z zakresu pojęć uczniom znanych; poprawne napisanie łatwego dyktatu, którego treść przed podyktowaniem **pod**a się uczniom w języku wykładowym;

d) z rachunków: pisanie liczb do miliona włącznie; biegłość w czterech działaniach liczbami całkowitemi; pewność w tabliczce mnożenia, znajomość miar metrycznych.

Wynik klasyfikacyi.

Klasa I. a.

Stopień celujący:

1. Ciborowski Jan	3. Raczyński Franciszek
2. Juściński Felicyan	

Stopień pierwszy:

4. Bittner Ludwik	11. Jurkiewicz Juliusz
5. Dąbrowski Tadeusz	12. Konieczny Aleksander
6. Dudziński Franciszek	13. Panziński Mieczysław
7. Fedorowski Kazimierz	14. Paudler Emil
8. Gabriel Rudolf	15. Pony Rudolf
9. Huczewski Jan	16. Wisner Jan
10. Jocher Franciszek	

6 uczniom pozwolono poprawić notę z jednego przedmiotu po wakacjach. Stopień drugi otrzymało 5 uczniów.

Klasa I. b.

Stopień pierwszy:

1. Adamek Tadeusz Władysł.	11. Leibfritz Edward
2. Bodzioch Julian	12. Mieczkowski Norbert
3. Bodzioch Szezezan	13. Milian Feliks Antoni
4. Elmer Emanuel	14. Nas Salamon
5. Exelbirth Józef Maryan	15. Osowski Kazimierz Ludwik
6. Pöllinger Franciszek	16. Piwowoński Józef Stanisław
7. Gorgon Erwin Jan Asmus	17. Träger Nataniel Edward
8. Kolischer Maksymilian	18. Wolak Mieczysław
9. Kowalski Franc. Maryan	19. Starzewski Mieczysław
10. Król Alojzy Antoni	

3 uczniom pozwolono poprawić notę z jednego przedmiotu po wakacjach. Stopień drugi otrzymało uczniów 5. Stopień trzeci otrzymało uczniów 4.

Klasa I. c.

Stopień celujący:

1. Zmłociuk Grzegorz

Stopień pierwszy:

2. Artymko Józef	8. Pelz Jerzy
3. Buryan Stanisław	9. Prager Franciszek
4. Chalgasiewicz Mieczysław	10. Reiser Jakób
5. Kuchar Karol	11. Szygalski Józef
6. Mass Herman	12. Teuer Alfred
7. Ostrowski Władysław	

6 uczniom pozwolono poprawić notę z jednego przedmiotu po wakacjach. Stopień drugi otrzymało 2, stopień trzeci 2 uczniów.

Klasa I. d.

Stopień celujący:

1. Chmielowski Andrzej	2. Willig Leib

Stopień pierwszy:

3. Borkowski Antoni	11. Kunaniec Jarosław
4. Duma Zenobiusz	12. Lang Karol
5. Fink Leon	13. Lehr Bernard
6. Heczko Józef	14. Matejczuk Antoni
7. Kaczkowski Henryk	15. Nowosad Władysław
8. Karawan Bazyl	16. Romaniszyn Mieczysław
9. Karpiuk Konstanty	17. Smerek Zygmunt
10. Kolbe Władysław	

4 uczniom pozwolono poprawić notę z jednego przedmiotu po wakacjach. Stopień drugi otrzymało 6. Stopień trzeci otrzymało 5.

Klasa II. a.

Stopień celujący:

1. Dembiński Stan. Maryan	3. Stefezyk Kazim. Miecz.
2. Fetter Roman	

Stopień pierwszy:

4. Adler Adolf	6. Drozdowski Felicyan Jakób
5. Bik Ignacy	7. Dziedziec Wilhelm Witold

8. Gohling Jan	19. Merzowicz Roman
9. Gundermann Edward	20. Nawrocki Julian Franciszek
10. Hahn Zygmunt	21. Otto Kazimierz
11. Hannover Alfred	22. Pawłowski Julian
12. Herzig Simche	23. Pitaszewski Edward Ludwik
13. Klarfeld Salomon	24. Romaniszyn Jan Franciszek
14. Korner Nathan	25. Roszkiewicz Stan. Wincenty
15. Królikiewicz Stanisław Kar.	26. Sabiński Jan Marya
16. Kolakowski Jan	27. Sokal Emil
17. Makowicz Michał Tadeusz	28. Weiss Albert
18. Marynowski Jan Bruno	

3 uczniom pozwolono poprawić niedostateczną notę z jednego przedmiotu po wakacjach. Stopień drugi otrzymało 4 uczniów, stopień trzeci 1 uczeń.

Klasa II. b.

Stopień celujący:

1. Nähr Józef	2. Rzepecki Włodzimierz

Stopień pierwszy:

3. Bardach Henryk	13. Pisarski Bronisław
4. Buchta Władysław	14. Sapak Edward
5. Brandstätter Edward	15. Smerek Stanisław
6. Goldenberg Szymon	16. Sobek Ludwik
7. Gologer Izrael	17. Szychowski Józef
8. Göbel Wilhelm	18. Tuch Dawid
9. Kozakiewicz Stanisław	19. Tyszkowski Marcei
10. Kubik Rudolf	20. Wójcik Franciszek
11. Madey Antoni	21. Fischer Zygmunt
12. Menzel Józef	22. Neudek Jerzy

6 uczniom pozwolono poprawić notę z jednego przedmiotu po wakacjach. Stopień drugi otrzymało uczniów 6.

Klasa II. c.

Stopień pierwszy:

1. Bardach Jakób	9. Majenta Stanisław
2. Bryk Władysław	10. Mulkiewicz Stefan
3. Czyżewski Zdzisław	11. Pesches Adolf
4. Hirschsprung Henryk	12. Pineles Salomon
5. Kozłowski Adam	13. Reles Izidor.
6. Kreiner Jakób	14. Steinwurzle Aron
7. Kwaśniak Józef	15. Tobiezyk Stanisław
8. Łacki Michał	16. Zawadowski Zygmunt

17. Zborzyl Aleksander
18. Ziff Józef
19. Dąbrowski Tadeusz

20. Rzeppa Otto
21. Turek Stanislaw

7 uczniom pozwolono poprawić egzamin z jednego przedmiotu po wakacyach. Stopień drugi otrzymało 5 uczniów.

Klasa III. a.

Stopień pierwszy:

1. Dobrowolski Stanislaw
2. Eisenstein Emil Efroim
3. Feuerstein Henryk
4. Gerhardt Stanislaw
5. Haskler Jonatan
6. Hauser Rudolf
7. Hladik Piotr
8. Holinka Karol
9. Joemann Karol
10. Jurkowski Józef
11. Kisielewski Stanislaw
12. Kloss Kazimierz
13. Kolodziejski Stanislaw
14. Kryński Kazimierz

15. Lenard Stanislaw
16. Mikulski Michal
17. Müller Wacław
18. Pazowski Karol
19. Sankowski Wiktor
20. Skopal Franciszek
21. Skórski Władysław
22. Stenzler Leo
23. Sucharda Edward
24. Umański Edward
25. Unger Walter
26. Weber Gustaw
27. Wiśniewski Maryan
28. Zawadowski Jan

4 uczniom pozwolono poprawić egzamin z jednego przedmiotu po wakacyach. Stopień drugi otrzymało 6 uczniów, stopień trzeci 1 uczeń.

Klasa III. b.

Stopień pierwszy:

1. Bentz Julian
2. Dornbach Tadeusz
3. Dreyer Emil
4. Janusz Michal
5. Kaiper Jakób
6. Kaliczyński Leopold
7. Kapustyak Izydor
8. Klimko Stanislaw
9. Kmiciekiewicz Antoni
10. Köhli Jakób
11. Kopystyński Jaroslaw
12. Kosiński Kalikst
13. Kowalski Stanislaw

14. Kuźniewicz Zygmunt
15. Lang Władysław
16. Lewicki Hilary
17. Mach Stanislaw
18. Orzel Kazimierz
19. Panzer Samuel
20. Rothfeld Bernard
21. Rubel Jan
22. Schall Jakób
23. Skupień Mieczyslaw
24. Szeliga Michal
25. Szkodziński Feliks

4 uczniom pozwolono poprawić egzamin z jednego przedmiotu po wakacyach. Stopień drugi otrzymało 9 uczniów, stopień trzeci 1 uczeń.

Klasa IV. a.

Stopień celujący:

1. Pałuch Mieczysław	2. Popławski Jan

Stopień pierwszy:

3. Billiger Israel	12. Hermelin Jakób
4. Blicharski Stanisław	13. Jakóbeżyński Marian
5. Borsukowski Bolesław	14. Konopka Romuald
6. Chudzikiewicz Kazimierz	15. Laxer Markus
7. Dąbrowski Eugeniusz	16. Ranwid Adam
8. Dindorf Franciszek	17. Rożałowski Ludwik
9. Długiewicz Marian	18. Singer Hernan
10. Głąb Stanisław	19. Tabaczyński Zygmunt
11. Heil Józef	20. Wiśniewski Roman

7 uczniom pozwolono poprawić z jednego przedmiotu po wakacjach. Stopień drugi otrzymało 4 uczniów, stopień trzeci 4 uczni.

Klasa IV. b.

Stopień pierwszy:

1. Blichar Józef	8. Nalepa Franciszek
2. Ehrenpreis Rudolf	9. Nalepa Wojciech
3. Geboth Henryk	10. Rzepecki Mieczysław
4. Guty Jan	11. Słowik Zygmunt
5. Komarzyński Aleksy	12. Smidowicz Michał
6. Malocco Leonard	13. Teodorowicz Tadeusz
7. Michalewski Stefan	14. Zerygiewicz Tadeusz

7 uczniom pozwolono poprawić egzamin z jednego przedmiotu po wakacjach. Stopień drugi otrzymało 8 uczniów, stopień trzeci 3 uczniów.

Klasa V. a.

Stopień pierwszy:

1. Adler Nisson	8. Mozer Wilhelm
2. Boheim Ernest	9. Peszkowski Stefan
3. Dobosz Marian	10. Pichler Zygmunt
4. Engel Franciszek	11. Pollak Henryk
5. Kadlec Władysław	12. Rudnicki Antoni
6. Krott Samuel	13. Stańkowski Feliks
7. Mitschke Karol	

8 uczniom pozwolono poprawić niedostateczną notę z jednego przedmiotu po wakacjach. 2 uczniów otrzymało stopień drugi, 1 uczeń stopień trzeci.

Klasa V. b.

Stopień celujący:

1. Skrowaczewski Józef

Stopień pierwszy:

1. Bukojemski Zenon	5. Manasterski Bolesław
2. Gawalewicz Stanisław	6. Noweluk Włodzimierz
3. Haich Leon	7. Romanowski Aleksander
4. Landesberg Mozes	8. Winnicki Włodzimierz

9 uczniom pozwolono poprawić z jednego przedmiotu. Stopień drugi otrzymało 8 uczniów, stopień trzeci 1 uczeń.

Klasa VI. a.

Stopień celujący:

1. Brąglewicz Kazimierz
2. Zawadowski Henryk

Stopień pierwszy:

3. Drozdowski Ignacy	7. Meier Leopold
4. Ehrlich Abraham	8. Ozarski Rudolf
5. Göbel Gustaw	9. Mitis Gustaw
6. Holinka Franciszek	

8 uczniom pozwolono poprawić egzamin z jednego przedmiotu po wakacjach. Stopień drugi otrzymało 5 uczniów, stopień trzeci 4 uczniów.

Klasa VI. b.

Stopień pierwszy:

6. Ancuta Bronisław	7. Mazur Józef
2. Bodzioch Walery	8. Pfeffer Józef
3. Csala Ludwik	9. Pietruszewicz Józef
4. Kiernicki Kazimierz	10. Świrski Jan
5. Kręczyński Aleksander	11. Wołoszyn Jan
6. Liebling Emil	

6 uczniom pozwolono poprawić z jednego przedmiotu po wakacjach. Stopień drugi otrzymało 4 uczniów, stopień trzeci 5 uczniów.

